

I

OBNOVA I REORGANIZACIJA
SKOJ-a

OMLADINA TEMELJ SLOBODE I BRATSTVA NAŠIH NARODA

GOVOR PREDSJEDNIKA NARODNE VLADE HRVATSKE
dra VLADIMIRA BAKARICA NA PRVOM KONGRESU
NARODNE OMLADINE HRVATSKE 1945.

— Drugovi i drugarice! Delegati herojske omladine Hrvatske! Dopustite da upravim nekoliko riječi pozdrava i dobrih želja vama delegatima one herojske omladine, koja je prva na poziv svog naroda ustala da daje svoje živote za njegovu slobodu, za njegovo oslobođenje od fašističkog jarma, od tiranina koji je mislio porobiti našu domovinu, koja je ustala da daje svoje živote za bolju budućnost svoga naroda. Omladinci su bili oni, koji su prvi uzeli oružje u ruke, prvi su s oružjem u ruci -počeli tjerati okupatora i uništavati njegove eksponente i njegova ratna sredstva i počeli ga goniti iz naše domovine. To je bila jednako herojska omladina grada Zagreba, koja je bacila prve bombe u samom gradu Zagrebu na početku okupacije, ta je omladina dala 4. kolovoza 1941. prve zagrebačke žrtve, ta je omladina dala prve strijeljane još i prije toga dana. To je jednako ona omladina Dalmacije, koja je u istom mjesecu kolovozu krenula da tjera okupatora iz svoje domovine. To je ona omladina Like i Korduna, koja je goloruka i s batinama, vilama i roguljama gonila neprijatelja, otimala mu oružje i dalje se borila. To je jednako herojska omladina Slavonije, Hrvatskog Zagorja itd., to je herojska omladina, da je posebno istaknem, iz Drežnice, koja je mrtva padala noseći naše ranjenike. To su jednako oni junački, u svijetu neviđeni, pioniri Divosela, koji su s oružjem u ruci branili svoje selo od ustaških zvijeri, branili i obranili ga. Vi ste, drugovi, delegati te omladine, koja je dala prve žrtve, koja je najteže terete ovoga rata ponijela na svojim leđima i nosila ih od onda, pa do danas. Vi ste oni koji ste se borili za slobodu svog naroda i za njegovu bolju budućnost, koji ste nosili glavne terete, koji ste htjeli da naš narod živi slobodno u bratskoj zajednici svih naroda Jugoslavije.

Vaša krv bila je temelj bratstva naroda Jugoslavije, bila je temelj izgradivanja nove Jugoslavije, koja je jedan kamen u mozaiku slavenskih naroda, jedan kamen među narodima Ujedinjenih nacija, jedan kamen u izgradnji bolje budućnosti i čitavog čovječanstva.

Drugovi, Vaša ljubav prema slobodi, vaša ljubav prema svom narodu, prema narodima Jugoslavije, dokazana je u ovoj borbi. Vi treba da ljubite novu Federativnu i Demokratsku Jugoslaviju, koja je izgrađena na vašoj krvi, na vašim teretima, treba da je ljubite onako, kao što ona ljubi vas, treba da je čuvate onako kao što će ona čuvati vaša prava. Vi ste se sami digli na poziv vašeg naroda, vi ste sami ponudili «voje živote za izgradnju bolje budućnosti vaših naroda. No i naši narodi dali su vam prava, koja takva he-

rojska omladina zaslužuje. Omladina ima udjela u ovom što se rađa. U svakoj zemlji Jugoslavije ne samo da ima pravo glasa, nego i zadnji pionir imade mogućnost da dade kamenčić u izgradnji novog života, koji su naši narodi zavrijedili. Onaj pionir koji je branio Divoselo, i koji je pao u toj borbi, znao je da vuče pušku i da puca iz te puške. Zato i pionir imade pravo da se zemlja za njegov život i za njegovu izgradnju brine. On ima pravo da to od naše zemlje i zahtijeva, i ne samo da zahtijeva, kao prije putem starijih, nego da zahtijeva sam. Mislim da ste diljem naše zemlje vidjeli kako i oni najmlađi, pa sve do vas omladinaca, sudjeluju u izgradnji svoga života svojom voljom, bez tutorstva bilo koga. To pravo vam daje Federalna Hrvatska u novoj demokratskoj, federativnoj Jugoslaviji, Titovoj Jugoslaviji. Zato, drugovi, jer je to jedina mogućnost da se ta vaša prava poštuju i dalje razvijaju, zato vi treba da tu Jugoslaviju i dalje ljubite, i da je branite onako kao što ste je do sada branili i gradili.

Drugovi, mi imademo do danas, tek nekih mjesec dana nakon što smo junački oslobodili od okupatora našu domovinu, mnogo prigovora. Neiki kažu: vaši zatvori su prepuni, vaš privredni život ne funkcioniра, vi ako tako dalje pođete, propast ćete. Da, naši zatvori su puni, ali puni su samo onih kojima je tamo mjesto, onih koji su našu zemlju tjerali u propast. Mi ne želimo i nećemo da progonimo i mrcvarimo nikoga itko nije kriv i nikoga tko je bio zaveden, nikoga koji hoće zajedno s nama da gradi bolju budućnost našeg i naših naroda. Mi ćemo svakome tu mogućnost pružiti. Mi pružamo našu ruku otvoreno, pošteno i iskreno svakom takvom čovjeku, no mi ne možemo dopustiti da se prijede sasvim preko onoga što je bilo, jer je progon izdajica upravo garancija da ćemo u izgrađivanju bratstva i jedinstva naših naroda uspjeti, da ćemo ga cementirati i izgraditi čvrstu osnovicu svega našeg života. Istina je također da naš ekonomski život nije izgrađen onako kao što je to u jednoj mirnodopskoj zemlji, ikoja je živjela bez potresa. Bilo bi čudo kad bi tome bilo tako. Naša ekonomija i naš saobraćaj je tako temeljito uništen kako je to rijetko gdje. Mi smo našu zemlju našli, kad smo je oslobodili, pustu, siromašnu, našli smo je većinom porušenih domova, našli smo je s uništenim financijskim sistemom, bez osnovnih onih elemenata na kojima se temelji redovni državni život. No mi smo u ovih mjesec dana uistinu učinili upravo čuda u organizaciji onoga što smo našli i zabilježili smo uspjehe na kojima nam može zavidi. Ti uspjesi nisu rezultat nekih nadnaravnih čuda, nisu rezultati nekih čarobnjaka, koji bi znali iz ništa stvoriti nešto, nego su rezultati napora naših naroda, možda u prvom redu baš vaših napora, napora one omladine koju vi ovdje predstavljate. Ta je omladina svojim ogromnim radom, heroizmom, riješila mnoge probleme, koji su mnogim stručnjacima izgledali nerješivi. Vaš radni heroizam je garancija da ćemo u tom pogledu ići dobro dalje i da se nemamo čega plašiti. Kad su nas pitali, što mi smatramo da su najveći rezultati našeg oslobodilačkog rata — pitali su nas to Englezi, Amerikanci i Rusi — mi smo im odgovorili: osim slobode, najviše ono što smo dobili, to je: naš narod, njegova snaga, njegova gradilačka sposobnost. U tom radu, omladino, vi ste prvi, vi ste bili prvi u borbama, pa ćete ostati prvi i u radu.

Drugovi! Danas na vašem kongresu ima mnogo stranih delegata, ali imade i delegacija naše krvi, naše napaćene Istre koji su ovamo idošli. Delegacija omladine Istre došla je da vidi vas ovaj puta ne u ratu, nego da vas vidi ovdje u našem Zagrebu, da vidi kakvi ste u miru, da vidi što ona u vama treba da

gleda i što treba od vas da očekuje. Teška je bila sudbina naše Istre, no ona je oi toku ovog rata dala stvarno sve od sebe, kao i vi svi ostali omladinci, za svoju slobodu, za istjerivanje ne samo okupatora iz svoje zemlje nego za dstrebljenje svih fašističkih banda. Ona je to dala pod našim vodstvom, pod vodstvom naše Jugoslavenske armije. Ona je svoju povezanost u krvi s našim narodom pokazala i dokazala. Ona je pokazala da imade pravo na bolju budućnost, pravo da se prisajedini sa svojom maticom, sa svojim narodom. Mi, drugovi, ovdje možemo da kažemo da ćemo učiniti sve, da se ta prava naše Istre ostvare. Istra je naša.

Drugovi i drugarice! Istra je dakle to svoje pravo na slobodu i svoju volju pokazala, a pokazali smo i mi, pokazali ste i vi, da smo takva snaga, koja je također zavrijedila da joj se prisajedine svi oni naši krajevi. Dakle, drugovi, i mi smo pokazali, da na to imamo pravo, jer smo pokazali da tudega nećemo nego samo ono što nama pripada. Vi omladino i omladina koju predstavljate, bili ste taj stup, na kojem počiva ovo što je stvoreno, ova sloboda, vi ste bili taj stup, na kojem se gradilo bratstvo i jedinstvo naših naroda, na kojem se gradila ova naša sloboda i nova demokratska Jugoslavija, i ja sam uvjeren, da ćete vi svojim radom biti oni, koji ćete tu našu zgradu na svojim leđima nositi i brižno čuvati bratstvo među našim narodima i biti nosioci boljeg života naših naroda. Ja pozdravljam ovaj kongres, podzravljam omladinu koju predstavljate. Neka živi Prvi kongres omladine Hrvatske!

»Vjesnik« — 18. VI 1945.

SKOJ — SNAŽNA MASOVNA ORGANIZACIJA MLADIH

UVODNA RAZMATRANJA UZ DVA POVIJESNA SKUPA KOMUNISTIČKE OMLADINE PRIJE RATA

Za Partiju i SKOJ presudno je značajna 1937. godina, kada na čelo KP Jugoslavije dolazi Josip Broz Tito.

Upoznavši se sa stanjem u revolucionarnom omladinskom pokretu, drug Tito mu posvećuje najveću pažnju. Zajedno s Ivom Lolom Ribarom razrađuje novu koncepciju rada SKOJ-a, kako bi ta revolucionarna organizacija izrasla zaista u snažan i mobilan omladinski pokret, kao jezgra najšire masovne organizacije antifašističke i slobodoljubive omladine Jugoslavije.

Osnovne ideje i pravce rada s omladinom Tito iznosi u svom članku objavljenom u »Proleteru« 1937. godine pod naslovom »SKOJ na novom putu«. U njemu Tito na jednostavan i njemu svojstven način objašnjava bit rada s komunističkom omladinom.

OSNIVANJE OMLADINSKE KOMISIJE PRI CK KPJ

Iste godine, u ožujku, formirana je pri CK KPJ omladinska komisija od tri člana s Ivom Lolom Ribarom na čelu, koja je kasnije prerasla u Centralnu omladinsku komisiju, kao zametak budućeg obnovljenog Centralnog komiteta SKOJ-a.

Nakon formiranja Omladinska komisija intenzivira rad na reorganizaciji, s time i na obnovi rada SKOJ-a, tako da se u toku 1937—1939. godine moglo prići formiranju i Omladinskih komisija pri centralnim i pokrajinskim komitetima Partije u svim dijelovima Jugoslavije. To se, razumljivo, odvijalo u skladu s prilikama postepeno i neravnomjerno. U Hrvatskoj je, zahvaljujući Titovoj aktivnosti u Zagrebu, rad na reorganizaciji SKOJ-a započeo ranije, te je osnivanje Omladinske komisije pri CK KPH vezano za kraj 1937. godine.

Zahvaljujući jasnoj Titovoj liniji i njegovu neumornom radu na širenju skojevskih organizacija i antifašističkog omladinskog pokreta u zemlji, te Titovih sljedbenika, stvoreni su uvjeti da se već krajem srpnja 1939. održi Peta zemaljska konferencija SKOJ-a. Osim toga osjećala se potreba za organiziranim i jedinstvenim rukovođenjem SKOJ-em. Formiran je i novi Centralni komitet SKOJ-a s Ivom Lolom Ribarom na čelu.

Novi CK SKOJ-a postavlja za osnovni cilj svoga rada Uključivanje najširih slojeva omladine u napredni omladinski antifašistički pokret, kako bi se stvorila što masovnija, ali i bolja organizacija, koja će biti sposobna da se suprotstavi i klasnom neprijatelju i nadolazećem fašizmu.

U prosincu 1939. sazreli su novi uvjeti — raspušta se Omladinska komisija pri CK KPH i formira Pokrajinski komitet SKOJ-a za Hrvatsku sa sekretarom Jožom Vlahovićem na čelu. Pokrajinski komitet uspijeva do prve polovine 1940. godine formirati nove i aktivirati na novim osnovama postojeće organizacije i rukovodstva SKOJ-a u Hrvatskoj. Pri tome naročitu pažnju posvećuje aktivnosti organizacije SKOJ-a u Zagrebu.

U proljeće 1940. godine Pokrajinski komitet SKOJ-a za Hrvatsku vrši pripreme za održavanje Šeste zemaljske konferencije SKOJ-a, a za kraj srpnja 1940. zakazana je i Pokrajinska konferencija SKOJ-a za Hrvatsku u Zagrebu. Na zakazanu Konferenciju nisu stigli svi izabrani delegati, pa je umjesto nje održan uži sastanak (»Savjetovanje«). Na tome Savjetovanju analiziran je rad organizacija SKOJ-a, donijete su smjernice za daljnji rad i izabrano pet delegata za Šestu zemaljsku konferenciju SKOJ-a.

Sredinom 1940. godine PK SKOJ-a za Hrvatsku počeo je izdavati ilegalni »Bilten radne omladine«, a prosinca 1940. i ilegalni list »Put u život«. Ovaj posljednji bio je, doduše, kratkoga vijeka, ali veoma idbiro primljen među omladinom.

Za daljnji razvitak omladinskog antifašističkog pokreta, u teškim uvjetima života naših naroda i pred prijetećim naletima fašizma, izvanredno su značajne odluke i ocjene Šeste zemaljske konferencije SKOJ-a i Pokrajinske konferencije SKOJ-a za Hrvatsku. Zadržat ćemo se stoga na ta dva povijesna skupa mladih komunista.

ŠESTA ZEMALJSKA KONFERENCIJA SKOJ-a — DOGOVOR MLADIH KOMUNISTA UOČI RATA I REVOLUCIJE

Šesta zemaljska konferencija SKOJ-a održana je od 8. do 10. rujna 1940. u Zagrebu, što je bila počast tom revolucionarnom gradu, koji je tada imao najjaču skojevsku organizaciju u zemlji. Konferencija je održana uz prisustvo 30 delegata iz svih krajeva zemlje.

Koliko je značenje loj Konferenciji pridavalo rukovodstvo KPJ najbolje govori činjenica da je u njenom radu sudjelovao i član Politbira KPJ Ivan Milutinjović, te da je drugog dana Konferencije u njezinom radu prisustvovao i sekretar Partije drug Tito. Na Konferenciji su pročitali referate Ivo Lolo Ribar, Leo Mates i Dušan Mamula. U izlaganjima su obuhvatili sva pitanja vezana za metode rada i borbu SKOJ-a u narednom razdoblju, analizu rada i razvitka SKOJ-a, te osnovne smjernice borbe za prava i bolju budućnost mladih. Vođena je i živa diskusija u kojoj su istaknuti ne samo uspjesi već i slabosti u radu SKOJ-a.

Drugog dana, na kraju rada Konferencije, govorio je drug Tito. On je u ime CK KPJ pozitivno ocijenio postignute rezultate, ali je naglasio da ti rezultati ne smiju »uspavati SKOJ« i da pred njim stoje odgovorni i krupni zadaci.

U prisustvu sekretara KPJ usvojena je jednoglasno Rezolucija, u kojoj su osvijetljene političke prilike u svijetu i zemlji, ocijenjen uspješan rad, ali je dat i kritički osvrt na prijedeni put SKOJ-a, precizirani su i zadaci koji stoje pred njim i omladinskim pokretom, te donijete odluke o daljnjem razvitku, učvršćivanju i reorganizaciji SKOJ-a. U Rezoluciji se pored ostalog pozivaju

svi mladi komunisti i napredni omladinci da ujedine sve svoje snage u borbi za jedinstveni pokret cjelokupne omladine svih naroda Jugoslavije.

U Rezoluciji se kaže: »Da bi osvojila bolju budućnost mlada radna generacija mora doprinijeti da se izmijeni tok događaja. Ona to može ako ujedini sve svoje snage u moćan front radničke, seljačke i intelektualne omladine u svakoj zemlji i u cijelom svijetu i povede odlučnu borbu za svoja životna prava i mir na strani revolucionarnog proletarijata.«

Na kraju je izabran i novi CK SKOJ-a od 14 članova i 3 kandidata, a za sekretara je ponovno izabran Ivo Lolo Ribar. U Biro CK SKOJ-a iz Hrvatske izabran je Joža Vlahović, a u Plenum Mika Špiljak i Neda Marović. Konferencija je odredila i delegate SKOJ-a za Petu zemaljsku konferenciju KPJ: Ivu Lolu Ribara, Jožu Vlahovića, Budu Tomovića i Milutina Baltica.

Šesta zemaljska konferencija SKOJ-a imala je veoma značajnu ulogu u razvitku naprednog omladinskog pokreta uoči rata i revolucije. Titov članak u »Proleteru«, napisan nakon Konferencije pod naslovom »Borba za mladu generaciju«, bio je i putokaz uoči okupacije zemlje te u narodnooslobodilačkom ratu i socijalističkoj revoluciji.

ZNAČENJE POKRAJINSKE KONFERENCIJE SKOJ-a ZA HRVATSKU

Nakon Šeste zemaljske konferencije SKOJ-a i Pete zemaljske konferencije KPJ, održane od 19. do 23. listopada 1940. u Zagrebu, vrše se intenzivne pripreme za održavanje Pokrajinske konferencije SKOJ-a za Hrvatsku.

Pokrajinska konferencija održana je 7. siječnja 1941. u Zagrebu. Konferenciji je predsjedavao sekretar PK SKOJ-a za Hrvatsku Joža Vlahović, a prisustvovalo je oko 25 delegata iz Zagreba, Siska, Karlovca, Sušaka, Splita, Slavonskog Broda, Osijeka, Bjelovara, Varaždina i Zaboka.

Da je to bio značajan događaj za budući rad skojevskih organizacija u Hrvatskoj pokazuje prisutnost Ive Lole Ribara, sekretara CK SKOJ-a, Rade Končara, sekretara CK KPH, Vladimira Bakarića, člana CK KPH, odgovornog za rad s omladinom, a isto tako i sadržaj održanih referata, ikoji su dali konkretizaciju zaključaka Šeste zemaljske konferencije SKOJ-a i Pete zemaljske konferencije CK KPJ.

Pokrajinska konferencija SKOJ-a za Hrvatsku bila je uistinu priprema mladih komunista za borbu i otpor protiv nadolazećeg fašizma. Ona je razradila i konkretizirala revolucionarnu strategiju utjecaja Partije na mlade i pripremila ih da zajedno sa snagama mladih iz cijele zemlje spremni dočekaju sudbonosne dane borbe protiv fašizma i za izmjenu društvenih odnosa u zemlji.

Novi PK SKOJ-a, koji ponovno bira za svoga sekretara Jožu Vlahovića, djeluje i nakon okupacije zemlje, i uz pomoć CK KPH i CK KPJ daje značajan doprinos početku otpora i oružane borbe u Hrvatskoj, podnoseći stalno žrtve i nalazeći se neprestano u prvim borbenim redovima.

Napomena: Pri izradi ovog uvodnog prikaza korištena je izvorna građa iz arhiva Instituta za historiju radničkog pokreta Hrvatske te poznate literature.

U daljnjim priložima objavljujemo zapise učesnika i sjećanja o sudionicima Šeste zemaljske konferencije SKOJ-a i Pokrajinske konferencije SKOJ-a za Hrvatsku.

ORGANIZACIJA RADA ŠESTE ZEMALJSKE KONFERENCIJE SKOJ-a

VA2NO ILEGALNO SAVJETOVANJE PRED REVOLUCIJU

Obnavljanje ISKOJ-a na novim osnovama teklo je vrlo uspješno poslije imenovanja Omladinske komisije 1937. godine. Ta komisija, na osnovu stvaranja organizacija širom Jugoslavije i omladinskih komisija u pojedinim dijelovima zemlje, počinje -da djeluje kao Centralni komitet sa ciljem da se što brže normalizira stanje u SKOJ-u. Prvi veliki korak bila je Peta konferencija SKOJ-a, održana 6. kolovoza 1939. u Sloveniji, u planinama. Ona je još uvijek bila relativno uska, s malim brojem delegata iz pojedinih pokrajina Jugoslavije. Ona je dala poticaj za još šire okupljanje komunističke omladine i stvaranje masovnih oblika rada i organizacije. Tako su uskoro stvoreni uvjeti za održanje konferencije s većim brojem delegata, biranih 'iz cijele zemlje.

To je bio razvoj koji je prethodio Šestoj zemaljskoj konferenciji SKOJ-a, koja je održana u Zagrebu 8. i 9. rujna 1940. Centralni komitet SKOJ-a odlučio je da se Konferencija održi u Zagrebu, 'što je odražavalo velike uspjehe skojevskih organizacija u gradu i mogućnosti da se Konferencija u uvjetima ilegalnog rada održi uz punu sigurnost za delegate i -omogućiti nesmetani rad. Kao tadašnjem članu CK SKOJ, još od učešća u Omladinskoj komisiji od 1937, povjerenom mi je da organiziram tu Konferenciju. Ujedno sam za nju spremio referat o političkoj 'situaciji ikod nas i u svijetu. Referat o razvoju i zadacima SKOJ-a imao je Ivo Lolo Ribar.

PRONALAZENJE PODESNE PROSTORIJE

Najvažniji problem u vezi s organizacionim zadatkom bilo je pronalaženje odgovarajućih prostorija, u kojima bi moglo da zasjeda do četrdeset osoba i da raspravlja slobodno i bez smetnje, a također i u potpunoj sigurnosti. Razmišljajući o tom problemu, razmatrao sam dvije mogućnosti: ili neko samotno mjesto izvan grada, s preglednim prilazima, koji bi se neprekidno promatrali, ili sam centar grada. Prva varijanta bila je upotrebljena za osnivački kongres KP Hrvatske, koji je održan u prirodi nedaleko Samobora, a druga varijanta tog istog rješenja bila je Peta zemaljska konferencija KPJ, koja je održana u jednoj kući na periferiji Zagreba.

Održavanje u prirodi svakako je bilo najsigurnije, ali ujedno i najnepodesnije u pogledu uvjeta rada i ovisnosti od vremena. To je bilo sasvim

isključeno s obzirom na dolazak delegata iz velikih udaljenosti i teškoća da se oni zadrže u Zagrebu ili okolini duže vrijeme. Posebna kuća na preglednom i rijetko naseljenom mjestu nije dolazila u obzir, jer SKOJ nije imao financijske mogućnosti da nešto takvo organizira. Preostalo je jedino maskirati konferenciju upravo time, što će se održavati u prometnom i živom centru grada. To je smanjilo mogućnosti kontrole prilaza, iako ito nije bilo isključeno, ali je »utapanje« u masi poznata metoda prikrivanja ilegalne djelatnosti.

Kada sam razriješio ove dileme, trebalo je naći odgovarajuće prostorije. Tu je bilo najvažnije da se spriječi kako zvukovi iz prostorije ne bi doprli do neželjenih ušiju, ali također da zgrada bude takva da ne bude upadljivo ulaznje većeg broja osoba. Kako su u to vrijeme u Zagrebu postojali klubovi poznati kao »zavičajni klubovi« studenata iz raznih dijelova Hrvatske i Jugoslavije koji su studirali na Zagrebačkom sveučilištu, ito mi je prvo došlo na pamet da tu tražim i prostorije. No kod toga se opet postavljalo i pitanje da se spriječi kompromitiranje određenog kluba, ukoliko bi se naknadno otkrilo da je u njegovim prostorijama održana ilegalna konferencija.

Izbor klubova bio je prilično velik, jer su uprave svih tih klubova bile praktički povezane sa SKOJ-em, a članovi uprava bili su u velikoj većini skopjevci. Izbor je pao na klub studenata iz Vojvodine. Oni su imali prostorije koje su ugovorili tek na početku raspusta 1940. godine i trebalo je da se preurede za školsku godinu 1940/41. Radilo se o jednom stanu s većim brojem soba u velikoj zgradi u bloku između ulica koje se sada zovu Braće Kavurića, Gajeve, Kovačićeva i Prera-dovićeve. Ulaz je bio iz Gajeve ulice, a prostorije su bile na katu, s prozorima na ulicu Braće Kavurića, i to uz sam ugao Gajeve ulice. Ta lokacija bila je povoljna, jer je ulica bila široka s drvoredom, a s druge strane ulice praktički je bilo nemoguće vidjeti kroz prozore što se događa u prostorijama stana.

UREĐENJE DVORANE ZA KONFERENCIJU

Sama soba za Konferenciju bila je sala načinjena rušenjem razdjelnih zidova, koji su dijelili normalne sobe. Oko te prostorije bile su prazne -sobe, s jedne i druge strane, koje su pripadale klubu, a jedan je zid bio uz hodnik. Izvršene probe akustičke sigurnosti pokazale su da se mi glasni razgovor ne čuje na hodniku. Prednost je tu bila u debelim zidovima, jer je to bila stara zgrada. No, najvažnije je bilo to što Klub vojvođana još nije bio formalno preuzeo prostorije, jer su one bile u stanju pregrađivanja i adaptacije. Datum Konferencije tako je izabran da su u to vrijeme bili gotovi svi građevinski i instalaterski radovi, a preostalo je samo bojenje zidova.

Na taj se način Konferencija održavala u vrijeme kada je jedna grupa zanatlija završila rad, a druga još nije otpočela raditi. Preko studenta koji je u ime uprave Kluba nadzirao radove mogli smo lako osigurati da se otegne s 'pogadanjem oko bojadisanja, pa da tako dobijemo dovoljno veliki raspon između rada zanatlija jedne i druge grupe. U tom rasponu je održana i Konferencija. Kako je ito bio početak rujna, a akademska školska godina počinje tek kasnije, nije bilo problema Oko konačnog završavanja prostorija -do dolaska studenata iz Vojvodine u Zagreb.

Sala za Konferenciju je ujedino trebalo da služi i kao menza kluba, a kuhinja je također bila u stanju u kojem -se mogla koristiti. Tako nije bilo problema niti oko ishrane delegata u toku tri dana, koliko su oni boravili u prostoriji. Jedino je spavanje bilo manje udobno, jer se moralo ispavati na podu. Minimalni komfor osiguran je i u tom pogledu unošenjem pokrivača prije konferencije. Stolovi su već bili u prostorijama, kao i stolice, i to je povećalo -povoljne uvjete za rad.

Preostalo je još samo da se organizira dolazak delegata. Naravno, -delegati -nisu znali adresu, nego su svaki pojedinačno, ili u malim -grupama od dvojice ili trojice iz istog kraja, dobili javke. To jest, mjesta gdje su se trebali javiti, služeći se za svaki slučaj posebnim znakovima raspoznavanja. Trebalo je da nešto upitaju i na to dobiju određeni odgovor, na što su opet morali -dati određeni komentar. To bi išlo, inače primjer, na sličan način kao ovo: »Možete li mi pomoći da nađem prenoćište?« »Ja se ne bavim posredovanjem kod hotela!« »Ah, mislio sam -da ste vi hotelijer!«. Bitno kod toga je bilo da itaj razgovor bude toliko neuobičajen, da se ne može pretpostaviti -da bi se slučajno odigrao, ali ipak ne toliko da bi prvo pitanje stvorilo osnovu za meku sumnju, ukoliko bi se delegat obratio na pogrešnu osobu. S druge strane, odgovor je morao biti takav da nije vjerojatno da bi ga dala osoba koja nije upućena. Posljednji komentar trebao je konačno da našem čovjeku potvrdi kako je to zaista delegat, a ne slučajni čovjek koji traži prenoćište.

KONSPIRATIVNO RASPOZNAVANJE DELEGATA

Naravno, ovaj dijalog sam -sada izmislio, po tipu Ikoji smo koristili, jer se svakog znaka raspoznavanja ne sjećam. Mislim da je delegat još morao da drži u ruci neki predmet, koji bi dalje potvrdio njegov identitet. No, najvažnije je bilo to da je svaki imao svoj znak i svoje mjesto. Tako, da bi u slučaju da policija -sazna jedan znak, ipak to ostalo ograničeno na jedno mjesto javljanja. Daljnja zaštita bilo je upućivanje delegata na kontakt s drugom koji je imao zadatak da delegate uvede u prostorije. No prije toga on je provodio detaljno ispitivanje identiteta, odnosno ispravnosti delegata. To je bio jedan član CK SKOJ-a, koji je ili po liku poznao delegata, ili je raspolagao s toliko podataka da je raznim pitanjima mogao bez i najmanje sumnje konstatirati ispravnost svakog delegata.

Samo ulaženje u prostorije bilo je pojedinačno ili najviše po -dvoje, i to u većim razmacima. Tempiranje svih prvih javljanja i onda -drugog kontakta izvršeno je s velikom preciznošću, a razmaci ulaženja također su bili nejednaki, jer bi ulazak u redovnim intervalima u zgradu mogao nekome upasti u oči. Sve ove operacije oko prihvaćanja i uvođenja delegata bile su također nadzirane. U slučaju da bi se bilo što sumnjivo dogodilo, to bi bilo primijećeno i javljeno na vrijeme. Nakon što su delegati bili u prostorijama, više nije bilo nikakvog ulaženja ili izlaženja.

Međutim, tu su bila dva izuzetka, jedan planiran, a drugi neočekivan. Delegati su svi stigli u prostorije 7. rujna -u subotu do večeri. Konferencija je počela slijedećeg dana u nedjelju, a drugog dana konferencije stigao je na nju drug Tit-o. On je bio sačekán na određenom mjestu i doveden do prostorija, gdje je izlaskom jednog člana CK potvrđeno da je sve u red-u i on

je druga Tita uveo na Konferenciju. Poslije slušanja jednog dijela diskusije i svog izlaganja u ime CK KPJ, Tito je napustio Konferenciju, koja je zatim prešla na posljednju točku dnevnog reda, izbor novog CK SKOJ-a.

Drugi izuzetak bio je nepredviđeni slučaj oboljenja jednog delegata, koji je u noći od subote na nedjelju dobio visoku temperaturu. Njemu je bilo dopušteno da izađe i ode kući, jer je bio iz Zagreba. To je bio drug Rade Vlkov. Kada se požalio ujutro da mu nije dobro, konsultirao sam se s Lolom i složili smo se da može napustiti Konferenciju. On je bio uključen u rad oko organizacije Konferencije i ja sam imao u njega potpuno povjerenje. Stvar je bila delikatna, nesamo u vezi s Konferencijom, nego i s obzirom na predviđeni dolazak druga Tita.

Na kraju je opet izvršeno plansko napuštanje prostorija u grupama od dvojice-trojice u neredovnim razmacima. Svi su imali direktivu da se smjesta, ali normalnim korakom, udalje od prostorija i da se nigdje ne sastaju i okupljaju. Tako su dobili instrukcije da se nezavisno kreću i do željezničke stanice, ikako bi slučajno prepoznavanje bilo ikojeg od strane policije na ulici ili na kolodvoru ostalo bez posljedica za sve ostale.

SVE TOČNO PO PLANU

Na kraju ovog osvrtu oko organizacije Konferencije treba napomenuti da je isva predviđena organizacija tekla i očno po planu i da se sve odvijalo po predviđenom vremenskom rasporedu. Policija nije nikada saznala za mjesto i vrijeme Konferencije, a isto tako nisu to doznali niti ostali ukućani ili članovi Kluba Vojvođana, osim onih koji su bili uključeni u organizaciju. Prije početka rada Konferencije delegati su upozoreni da mogu slobodno da govore normalnim glasom, ali da se ne kreću pretjerano bučno i u velikom broju po prostorijama, kako to ne bi odjekivalo na nižem spratu. U sali je bio postavljen veliki stol, sastavljen od manjih, i potreban broj stolica. Sve ostalo također je bilo uređeno kao da se Konferencija održava u slobodi.

Samo značenje ove Konferencije dobro je poznato, ali treba napomenuti ipak da je to bio posljednji širi skup skojevaca prije početka oslobodilačkog rata i revolucije. Na njemu se već predviđelo da predstoji burno vrijeme i teško iskušenje za sve napredne omladince u Jugoslaviji. Rat se već sasvim približio granicama naše zemlje. U referatu o političkoj situaciji ja sam to istakao na prvo mjesto, i tu je u prvom redu bilo govora o krizi u međunarodnim odnosima i o opasnosti da će rat zahvatiti našu zemlju.

U referatu o zadacima SKOJ-a, Lolo je govorio o postignutim uspjesima u organizacionom pogledu i u pogledu političke mobilizacije širokih slojeva mladih u svim krajevima Jugoslavije, u gradovima i ina selu. On se posebno zadržao i na problemima koji stoje pred SKOJ-em u ovim teškim danima i u predstojećim krizama. To je bilo iznošenje programa rada, koji se kasnije dalje razvio u vrijeme oslobodilačkog rata i revolucije, kada se na djelu pokazalo da optimističke ocjene Šeste konferencije nisu bile prazne riječi i da je SKOJ pridonio veoma mnogo mobilizaciji mladih za borbu u revoluciji.

DVIJE ZNAČAJNE SKOJEVSKE KONFERENCIJE

1. ŠESTA ZEMALJSKA KONFERENCIJA SKOJ-a

Šesta zemaljska konferencija SKOJ-a održana je u Gajevoj ulici u Zagrebu, 8. i 9. rujna 1940. Na njoj je učestvovalo oko 30 delegata iz svih krajeva Jugoslavije. U njenoj pripremi prethodno su održane četiri pokrajinske konferencije i dva pokrajinska savjetovanja. Jedno od tih pokrajinskih savjetovanja bilo je za Hrvatsku, pošto za konferenciju nije stigao dovoljan broj delegata. Zato su prispjeli delegati za konferenciju održali savjetovanje u ljetu 1940, kao pripremu za Šestu zemaljsku konferenciju SKOJ-a.

Od 1937. godine počela je reorganizacija SKOJ-a s ciljem da SKOJ izade iz ograničenih, pretežno ilegalnih okvira rada i formi djelovanja, koje su bile preuske i sektaške, te da preraste u organizaciju ikoja se uključuje u različite legalne organizacije i društva, kako bi okupljala i pokretala u akcije što šire mase omladine. Do tada je skojevska organizacija velikim dijelom kopirala forme organizacije i način rada Komunističke partije, što je uvelike sužavalo njezin rad i aktivnost. Zato je dolaskom druga Tita na čelo Partije 1937. godine, formirana Omladinska komisija 'sa o'ljem da na toj novoj liniji organizira SKOJ i razvija omladinski pokret. Već 1939. godine održana je u Sloveniji Peta konferencija SKOJ-a, koja je dala, iako još dosta usko, značajan podstrek daljnjem razvoju SKOJ-a na novoj liniji.

Šesta zemaljska konferencija SKOJ-a već je okupila delegate iz svih pokrajina Jugoslavije. Pa iako brojnost organizacija i širina pokreta nisu bili jednako razvijeni u svim pokrajinama, ona je jasno pokazala, da je skojevska organizacija brojčano ojačala i da je znatno proširila svoju akcionu sposobnost. Prema Titovoj ocjeni, koju je poslije konferencije dao u jednom članku (postoji u arhivi CK SKJ) »... u Srbiji, Hrvatskoj, Crnoj Gori, a djelomično u Vojvodini, postignuti su lijepi rezultati u porastu broja članova SKOJ-a, dotle se u Dalmaciji, Bosni i Hercegovini, a naročito u Sloveniji, u tom pogledu silno zaostaje.«

Na Konferenciji su održali referate Ivo Lolo Ribar, Ivo Mates i Dušan Mamula. Prema mom sjećanju sa te Konferencije i poznavanju tadašnje situacije u radu SKOJ-a i revolucionarnog omladinskog pokreta, cijela Konferencija — od referata, rasprave i rezolucije — bila je okrenuta razmjeni iskustava iz praktičnog rada na omasovljavanju organizacija. Delegati su u svojim sredina iznosili iskustva, kako su i kroz koje legalne ili polulegalne forme okupljali omladinu, u kakve su ih sve akcije i na kojim parolama vodili. Tu smo čuli i doznali za toliko različitih formi rada, upoznali se s toliko novih isku-

slava i rezultata 'toga rada, da smo se vraćali u svoje organizacije znatno obogaćeni -i spremniji za nove akcije. Cijeli 'duh i 'linija Konferencije bili su usmjereni na omasovljavanje omladinskih akcija, ina jačanje i učvršćivanje skojevske organizacije, te na razobličavanje i 'potiskivanje sektaštva iz našega rada. Koliko je Konferencija baš u itom pogledu počela davati značajne rezultate, najbolje govore podaci o brojčanom rastu skojevske organizacije. U doba Šeste konferencije (rujan 1940.) u Jugoslaviji je bilo oko 12.000 članova SKOJ-a (prema podacima Dr M. Vasića 17.800), a u NOB lipnja 1941. ušli smo već s oko 30.000 članova SKOJ-a. Ili drugi podatak: skojevska organizacija Hrvatske ušla je u NOB sa 12.000 članova SKOJ-a, koliko je devet mjeseci ranije imala cijela Jugoslavija. To najbolje pokazuje, kako su linija i sadržaj Šeste konferencije SKOJ-a brzo počeli davati značajne rezultate. To se najbolje pokazalo u toku NOB, kada je skojevska organizacija, i uopće mladost, dala većinu boraca i podnijela najveći dio tereta oslobodilačke borbe.

Cijelom toku rada Šeste konferencije SKOJ-a prisustvovao je Ivan Milutinović, kao predstavnik CK KPJ, pratio je rad Konferencije i na kraju njenog rada govorio u ime CK KPJ. Drug Tito došao je drugi dan, odmah poslije podne, pratio je 'rad i izlaganje delegata nekoliko sati i pred večer se javio za riječ te govorio na Konferenciji. On se nije predstavio. Ni ja, a pretpostavljam ini najveći broj delegata, nisu ga poznavali niti su znali njegovu funkciju u Partiji. Govorio je vrlo jednostavno i razumljivo, s velikim poznavanjem stanja u organizaciji, u zemlji i u međunarodnim odnosima, iposefno 0 rastućoj fašističkoj i ratnoj opasnosti. Tek kad je na kraju uzeo riječ drug Milutinović u ime CK KPJ i u jednom momentu se pozvao na izlaganje druga Tita rekavši »kao što je rekao generalni sekretar naše Partije«, svi smo shvatili itko se nalazio među nama, shvatili smo značenje i veličinu toga skupa na kojem učestvujemo.

Drugi dan rada, u ponedjeljak prije podne, počinje uporno zvoniti zvonce na ulaznim vratima. Upravo je govorio delegat iz Vojvodine. Lolo, koji je predsjedavao, podstiče druga da nastavi izlaganje 'i da se ne obazire na zvonce, Ikoje uz male prekide uporno nastavlja zvoniti. Kako to zvonce uporno dalje zvoni, svi smo stekli utisak da to mora biti policija, pa se više okrećemo zvoncu nego drugu koji govori. U jednom momentu Lolo prekida druga 1 otvori raspravu, kako se držati i šta reći ako je policija, a to znači sve će nas ipohapsiti. Brzo je pao zaključak, ne priznati na policiji i na isudu, da su nas tu našli na Skupu, već da su nas uhvatili na ulici, i na tome treba uporno izdržali. Petom Mates ode da otvori ulazna vrata i ubrzo se vrati s obavijesti, da je to zvonila djevojčica iz Šestina, uporno nastojeći da joj netko kupi cvijeće. Tako se s velikim olakšanjem završila ta epizoda, 'koja je mcgla biti, a u jednom momentu je tako izgledalo, vrlo dramatična.

Za uspjeh i značenje šeste konferencije SKOJ-a, veliku zaslugu ima zagrebačka skojevska organizacija. Održati dva dana Konferenciju u gradu Zagrebu, pod nosom policije, pripremiti prostorije za rad, spavanje, ishranu, doček, dovođenje i odvođenje delegata 'iz cijele Jugoslavije, a da sve prođe u najboljem redu, za to je bila potrebna posebna organizaciona, politička i svaka druga sposobnost. Sve je to s velikim uspjehom obavila zagrebačka organizacija, zajedno s pokrajinskim rukovodstvom SKOJ-a za Hrvatsku.

2. POKRAJINSKA KONFERENCIJA SKOJ-a ZA HRVATSKU

U Zagrebu je siječnja 1941, u Konjičkoj ulici na Trešnjevki, održana Pokrajinska konferencija SKOJ-a za Hrvatsku. Ona je trebala biti održana prije Seste zemaljske konferencije, kao njena priprema. Bila je i zakazana u ljelu 1940, u Jukićevoj ulici u Zagrebu, ali zbog nedolaska više delegata iz više okruga nije održana. Umjesto konferencije, s prispjelim delegatima, kojih je prema sjećanju moglo biti oko 15, održano je Pokrajinsko savjetovanje SKOJ-a, na kome su razmijenjena iskustva iz rada organizacija i prikupljeno dosta podataka o stanju organizacija. Znam da smo iz sisačkog okruga tu bili prisutni trojica delegata, izabrani na Okružnoj konferenciji SKOJ-a u Sisku prije toga: Marijan Cvetković i Mika Špiljak iz Siska i Milovan Zec iz Petrinje.

Pokrajinska konferencija održana je poslije Šeste zemaljske i poslije čuvene Pete konferencije KPJ u Dubravi kraj Zagreba. Sva je bila usmjerena na provođenje zaključaka i stavova tih konferencija. Ali, ona je održana i u atmosferi upravo raspuštenih i zabranjenih URSS-ovih sindikata, koji su bili legalna forma okupljanja radničke omladine, i koja je u ukupnom broju članova SKOJ-a sačinjavala 45 posto. Zato je Konferencija dosta pažnje posvetila traženju načina, kako i gdje okupljati tu radničku omladinu i ikakve akcije voditi, kad je onemogućen rad sindikata i zatvorene sve sindikalne prostorije. Osim radničke, u SKOJ-u je bilo oko 30 posto seoske omladine i 25 posto đaka i studenata. I načinu rada sa tom omladinom bilo je također posvećeno dosta pažnje na Konferenciji. U jednom trenutku otvorila se polemička rasprava oko rada na selu, kad je Stjepan Benceković, iz sela Horvati kraj Zagreba, iznio ideju da se skojevci iz sela Horvati, ikoji su imali značajan utjecaj u selu, pripremaju da prodaju nešto od svojih imanja i negdje u Slavoniji ili Vojvodini kupe više zemlje, gdje bi mogli formirati kolhoz i tu razvijati naše ideje. Tada su im suprotstavljene veoma različite forme okupljanja i rada sa seoskom omladinom, kroz legalna društva i organizacije, koje vode brojne akcije seoske omladine i mogu šire okupiti omladinu oko SKOJ-a.

Pokrajinska konferencija SKOJ-a trajala je dva dana, a glavni referat podnio je Joža Vlahović. Na Konferenciji je učestvovao i govorio Ivo Lolo Ribar ispred CK SKOJ-a, a Vlado Bakarić ispred CK KPH je također sudjelovao u raspravi.

POKRAJINSKA KONFERENCIJA SKOJ-a ZA HRVATSKU

PRISAN LIK PRAVOG MASOVIKA JOŽE VLAHOVIĆA

... Pokrajinska konferencija SKOJ-a za Hrvatsku održana je 6. i 7. januara 1941. Pripremana je vrlo brižljivo. Pokrajinski komitet SKOJ-a za Hrvatsku izvršio je izbor delegata iz svih krajeva i svih organizacija SKOJ-a. Bilo je to nekako odmah posle zabrane URSS-ovih sindikata, (nekoliko dana posle štrajka u »Siemensu« i sukoba Jože Vlahovića s jednim od vođa HRS-a.

Pored mnogih poslova oko priprema, Joža je pisao politički referat, a Rade Vlkov organizacioni. Meni je pao u deo dogovor sa Nadom i Josipom Brnčićem, u čijem je stanu, u Konjičkoj ulici 17, negde prema Savi, trebalo da se održi Konferencija. Posle uspelog dogovora sa Nadom i Brnčićem odlazim Joži da mu javim da je pitanje stana rešeno. On piše referat i prepisuje na mašini završene stranice. Cita mi neke pasuse, traži od mene podatke o organizacijama SKOJ-a u srednjim školama i o listu »Put u život«.

Glavne teze Jožiinog referata osnivale su se na zaključcima Šeste zemaljske konferencije SKOJ-a i Pete zemaljske konferencije KPJ. Iako referati nisu sačuvani, njihove teze, kao i čitav skup [problema iznesenih u njima i u diskusiji, mogu se rekonstruisati po sačuvanim tekstovima iz tadašnjeg ilegalnog partijskog organa KPH »Srp i čekić«.

DELEGATI NA KONFERENCIJI

Konferencija je trajala dva nepuna dana. Otvaranju i početku prisustvovao je Rade Končar, kao sekretar CK KPH, a čitav (tok Konferencije pratili su Vlado Bakarić, član CK IKPH i Lolo Ribar, sekretar CK SKOJ-a, koji je omladincima bio predstavljen kao — drug Perić. Obojica su govorili na konferenciji.

Bilo je oko 30 delegata iz cele Hrvatske i Zagreba — među njima i sledeći: Duka Balenović, iz Broda, Pjer šegvić iz Dalmacije, Radojica Nenezić iz Osijeka, Gabrijel Santo iz Varaždina, Marijan Cvetković i Mika Špiljak iz Siska, zatim Joca Đaković, Stjepan Škrnjug, Tibor Zelinka, Mojmir Martin, Milutin Baltić, Buba Jančić, kao članovi Mesnog komiteta SKOJ-a za Zagreb, drugovi iz Sušaka, Bjelovara, Čakovca, iz Like, sa Korduna, Banije itd., čijih se imena više ne sećam.

Delegat iz Broda drug Duka Balenović, tada sekretar Okružnog komiteta SKOJ-a Slavonski Brod, ovako se seća Konferencije:

»Konferenciju je otvorio i predsjedavao joj čitavo vrijeme Joža Vlahović, a održao je i politički referat. Ostavljao je staložen i siguran utisak, osjećalo se njegovo veliko iskustvo u radu i vrlo dobar odnos prema ljudima. Organizacijski referat održao je Rade Vlkov. Diskusija je bila vrlo bogata, ipretreseni su svi okruži Hrvatske. Konstatirano je da je SKOJ prodro u sve krajeve i da ga treba i dalje proširivati i učvršćivati.«

Iako je tada SKOJ u Brodskom okrugu bio u velikoj meri masovan, linija masovnog irada SKOJ-a, tretirana u referatima i diskusiji na Konferenciji, njena širina i obrazloženje mogućnosti koje ona SKOJ-u pruža u obuhvatanju širokih masa omladine — impresionirala je druga Balenovića i urodila novim inicijativama u primeni zaključaka Konferencije. Takav polet urodio je plodom i u radu ostalih delegata i okruga.

Konferencija je uspela. Posle nje i onako već uspostavljene i razvijene organizacije SKOJ-a dobijaju još veći zamah neposredno pred okupaciju zemlje.

ULOGA SEKRETARA JOŽE

Drug Gabrijel Santo, tada sekretar Okružnog komiteta SKOJ-a okruga Varaždin, seća se Konferencije i uspeha SKOJ-a iz ovog razdoblja ;i povezuje ih, između ostalog, sa likom i naporima Jože Vlahovića:

»Nesumnjivo je da se takav uspjeh SKOJ-a u Hrvatskoj prije svega zasniva na revolucionarnom vrenju ovog razdoblja, usmjeravanom sredenom i -snažnom partijom s Titom na čelu, ali se pri tome mora istaći i ličnost Jože Vlahovića kao sekretara SKOJ-a za Hrvatsku, koji je znao da partijsku liniju oživotvori u masama omladine, da rukovodi njima.« Ovaj momenat karakteriše drug Santo recima: »Joža je s obzirom na svoj lik masovika sa svojim partijskim iskustvom i revolucionarnim talentom bio upravo onakav sekretar kakav je bio ,poželjan u godinama obnove SKOJ-a i priprema odbrane zemlje.

Jožin lik odavao je skromnost i povučenost, ali njegov nastup, pitanja i razrađivanja njegovih stavova bili su bogati posebnim revolucionarnim smislom za borbu za mase omladine. Činilo mi se u susretima s njim da nosi u sebi smisao za revolucionarnu strategiju na širokom frontu Partije za uticaj na mlade i njihovo čvrsto povezivanje uz SKOJ i napredni omladinski pokret. Dok su se mnogi omladinski rukovodioci često gubili u pitanjima — koliko imate omladinskih aktiva, koliko omladine oni obuhvaćaju — i bilježili to svojim šiframa kako su znali i umjeli, Joža je, na primjer, postavljao ovakva pitanja: koje pax-ole možete na vašem terenu da izbacite i koliko bi omladine mogli na njima da okupite? Činilo mi se u susretima s njim da nosi u sebi visok nivo i stil revolucionara, koji je osjećao rad Partije i SKOJ-a toliko prirodnom stvari i toliko jasnom da ih ne treba propagirati »jeftino«, sitničavo — treba ih samo pravilno prikazati masama i znati držati mase uz Partiju i boriti se zajedno s njima dalje i uvijek' šire. Taj njegov visoki nivo, ta, da kažem, »elegancija« revolucionara, njegov prislan i blizak odnos s drugovima i uvažavanje ličnosti sugovornika osvajaali su u susretu s njim.

Sastajao sam se često s Jožom, Radom Vlkovim i drugim na Marulićevom trgu iza Sveučilišne biblioteke, sjedili smo na klupama i razgovarali nevezano i izvan sastanaka. Tada sam osjetio da iza Jožine mime i staložene ličnosti stoji čvrstina i snažno povjerenje u sebe.«

(...)

Fragment iz neobjavljenog rada o narodnom heroju Joži Vlahoviću.

KONFERENCIJE SKOJ-a UOČI RATA

ČETIRI OMLADINSKA SAVJETOVANJA

Jedna od najbolje organiziranih skojevskih konferencija, koja je pokazala i najbolje rezultate svoje organizacije, bila je mjesna zagrebačka konferencija SKOJ-a, održana početkom kolovoza 1940. na Savi. Treba naročito istaći uspješan rad zagrebačke organizacije na srednjim i šegrtskim školama. Novo rukovodstvo Mjesnog komiteta SKOJ-a koje je izabrano na konferenciji bilo je formirano od novih skojevaca, koji su bili oslobođeni sektaških shvaćanja i uskoće staroga SKOJ-a i koji su zato u radu postizavali velike uspjehe. U novom rukovodstvu bili su Milutin Baltić (radnička omladina), Mojmir Martin (šegrtske škole), Buba Jančić (srednje škole), Tibor Zelinka (omladinska društva), a sekretar MK SKOJ-a bio je Joco Đaković. Konferenciji su prisustvovali Ruža Turković — predstavnik MK KPH, Leo Mates i Rade Vlkov — kao članovi PK SKOJ-a.

Veoma važna bila je Šesta zemaljska konferencija SKOJ-a, koja je održana u Zagrebu 8—10. rujna 1940. U vezi sa Zemaljskom konferencijom zadržat ćemo se samo na onome što se odnosi na rad PK i MK SKOJ-a, koji su uz pomoć CK i MK Partije imali organizacionu pripremu i tehničko ostvarenje te Konferencije. U tome su tako uspjeli da se iz toga može vidjeti kako je mjesna organizacija SKOJ-a bila jaka i sposobna da izvrši i najkompliciranije zadatke u uvjetima konspirativnog rada.

Za tehničke pripreme oko Konferencije bilo je formirano malo rukovodstvo u koje su ušli Leo Mates, Joža Vlahović, Rade Vlkov i Joco Đaković (Joco Đaković se kasnije, poslije hapšenja, loše držao na ustaškoj policiji i postao izdajica). Radi organiziranja Konferencije došao je u Zagreb i Ivo Lolo Ribar, koji je neposredno rukovodio svim pripremama za Konferenciju. Jedan od najtežih zadataka bilo je pronaći pogodnu prostoriju. Nakon duljeg traganja izabrane su prostorije Vojvođanske menze u zgradi »Jadranske straže« na uglu Gajeve i bivše Ulice kraljice Marije (danas Ulica Braće Kavurića). Zgrada je izabrana između ostalog i zato što je velika, što je promet u njoj bio dosta živ i što je imala četiri izlaza.

Drugovi koji su organizirali Konferenciju u toj zgradi držali su nekoliko dana zgradu pod kontrolom i promatrali 'su kad je najveći promet, koliki je broj ljudi i u koje vrijeme ih najviše ulazi i izlazi, da nema u blizini agenata koji bi se tu zadržavali ili u susjedstvu stanovali. To je bilo potrebno zato da bi se odredili vremenski razmaci za neupadljivo uvođenje delegata. Bilo je potrebno učvrstiti potrebnu sigurnost tih prostorija, u kojima su dva dana

trebali da budu delegati SKOJ-a iz cijele zemlje, članovi OK SKOJ-a i pokrajinskih komiteta te predstavnici Partije.

Prostorije su bile naročito pogodne zato što u to vrijeme, neposredno prije početka nove školske godine, studenti još nisu bili u Zagrebu, pa su se prostorije uređivale za menzu. Tako nikome nije moglo pasti u oči da menza dva dana ne radi. Rukovodstvo Vojvodanske menze bilo je u rukama komunista, pa smo od rukovodioca menze, studenta Šumarije, Radomira Radujkova-Brice, zatražili da prostorije ustupi za jednu važnu konferenciju. On je prostorije odmah dao mada, naravno, nije znao kakva je to konferencija i tko će joj prisustvovati.

Kad su sve pripreme završene, održan je još jedan sastanak s Lolom Ribarom, gdje je utvrđen način dočekivanja delegata i njihovog uvođenja u prostorije. Šesta zemaljska konferencija SKOJ-a počela je u subotu poslije podne 8. rujna 1940. i trajala je do ponedjeljka ujutro, kad su se delegati razišli, bez ikakvog incidenta i sukoba s policijom. Ni pri dolasku ni pri odlasku nitko od delegata i drugova koji su prisustvovali konferenciji nije uhapšen, iako je među njima bilo ilegalaca za kojima je policija uporno tragala. Konferenciji je kao stalan predstavnik CK KPJ prisustvovao drug Ivan Milutinović, a drugog dana došao je i drug Tito.

Neposredno poslije Šeste zemaljske konferencije SKOJ-a održana je Konferencija predstavnika svih srednjih škola u Hrvatskoj, gdje su postojale skojevske organizacije, na kojoj je bilo oko 20 delegata. Cilj ove konferencije bio je da prenese iskustva rada sa zagrebačkih škola na druge škole u Hrvatskoj. Velik dio ove Konferencije bio je posvećen izvještajima predstavnika pojedinih zagrebačkih srednjih škola. Glavni referat održala je Buba Jančić. Konferencija je održana u privatnom stanu, negdje prema Peščenici. Rezultat je Konferencije bio da su dobrim dijelom razbijana sektaška shvaćanja u glavama rukovodilaca na srednjim školama, jer je pokazala, preko prakse zagrebačkih škola, mogućnosti masovnog rada sa srednjoškolcima.

Godine 1941., 7. i 8. siječnja, održana je u Zagrebu Pokrajinska konferencija SKOJ-a, u stanu Josipa Brnčića, Konjička 17. U njezinoj pripremi učestvovao je i Ivo Lolo Ribar, koji je nekoliko dana prije Konferencije došao u Zagreb. Uz njega je u pripremama neposredno sudjelovao i Vlado Bakarić. Samo tehničko organiziranje Konferencije bilo je slično kao i prilikom održavanja Šeste zemaljske konferencije. Delegatione su na kolodvoru sačekivali članovi PK i u razmacima ih uvodili u stan, gdje je bilo predviđeno stanovanje i prehrana.

Na Konferenciji je sudjelovalo trideset delegata. U ime CK KPJ i CK KPH bili su Rade Končar (koji je bio prisutan samo prvu večer) i Vlado Bakarić, koji je prisustvovao konferenciji za cijelo vrijeme trajanja. U ime CK SKOJ-a Ivo Lolo Ribar bio je također prisutan cijelo vrijeme. Od članova MK SKOJ-a Zagreb prisustvovali su Joco Đaković, Mojmir Martin, Milutin Baltić, Ti'bor Zelinka, Buba Jančić i drugi delegati iz Hrvatske. Sve ove konferencije imale su veliko značenje za razvitak revolucionarnog omladinskog pokreta pred rat i okupaciju.

SJEĆANJE NA POKRAJINSKU KONFERENCIJU SKOJ-a

MOBILIZACIJA OMLADINE UOCI RATA

Pokrajinska konferencija SKOJ-a za Hrvatsku održana je siječnja 1941. u Zagrebu, u stanu druga Josipa Brnčića u Konjičkoj ulici broj 17. Na Konferenciji su (bili delegati iz svih organizacija SKOJ-a iz Hrvatske. U to vrijeme u Hrvatskoj nije bilo ni jednog okružnog područja u kome nije bilo skojevske organizacije. Na Konferenciji je bilo oko 30 delegata. Ja sam s Jocom Đakovićem, tadašnjim sekretarom MK SKOJ-a Zagreb, bio zadužen za tehničku stranu Pokrajinske konferencije: za nabavku hrane, ležaja za spavanje, dovođenja delegata itd. Taj smo posao uspješno izvršili i Konferencija je normalno radila dva dana u tim (prostorijama.

REFERATI NA KONFERENCIJI

Na Konferenciji je bilo više referata: politički referat održao je Joža Vlahović, organizacioni Rade Vlkov. Bilo je i koreferata. O radu legalnih društava imao je Ikoreferat Tibor Zelinka, o srednjoškolskoj omladini govorila je Ljubica-Buba Jančić, itd. Svi ti referati sumirali su iskustva i rezultate koji su postignuti na osnovi nove linije, koju je Partija dala za rad među omladinom. Prešlo se s uskog i dosita sektaškog rada, koji je bio karakterističan do 1936. godine, na široki rad u školama, među radničkom omladinom, u raznim legalnim društvenim organizacijama u kojima se nalazila omladina.

U svim tim ustanovama i organizacijama stvorene su skojevske organizacije. U prvo vrijeme to su bili razni kružoci omladine, koji nisu bili čvrsto organizaciono povezani, ali u stvari ito su već bili aktivisti koji su intenzivno radili. Pored toga postojale su i skojevske grupe i rukovodstva. U većem dijelu tih rukovodstava bili su članovi Partije, jer je u toku 1940. godine većina skojevskih (rukovodilaca bila primljena u Partiju.

SKOJ je u Hrvatskoj imao masovan utjecaj među radničkom, seoskom i srednjoškolskom omladinom. U rajonima radničke omladine, na primjer, 1939. i 1940. godine, gdje sam kao član MK SKOJ-a Zagreb neposredno radio, bilježili smo uspjehe u masovnom okupljanju radnika šegrta — omladinaca koji su učili zanate, a živjeli pod nevjerovatno teškim uvjetima. Njihovo radno vrijeme kretalo se od 10 do 12 sati dnevno. Uz «o su u večernjim satima pohađali školu i bilo im je kasnije nametnuto i pohađanje Mačekove pred-

vojničke obuke — preko koje su tadašnje vlasti htjele da stave omladinu pod svoj utjecaj. Široko okupljanje omladine nije bilo karakteristično samo za Zagreb, već i za Dalmaciju, posebno za Split, zatim za Sisak, Karlovac, Varaždin, Slavonski Brod, Novu Gradišku i Bjelovar. Gotovo u svim tim mjestima osjećao se utjecaj SKOJ-a i Partije.

OBLICI RADA S OMLADINOM

Rad s radničkom omladinom odvijao se ipu dvije linije: Glavnu osnovu predstavljao je rad u omladinskim sekcijama u okviru URSS-ovih sindikata. Drugi oblik rada bio je direktno u šegrtskim školama. U Zagrebu je Mjesni komitet SKOJ-a uspio da razvije rad u svim šegrtskim školama. Čak smo u tim školama vodili i velike akcije: za bolje uvjete rada, protiv raznih nastavnika i popova, koji su u tim školama djelovali, zatim protiv predvojničke obuke, koja je u školama bila organizirana. Radili smo također i u raznim radničkim legalnim društvima, sportskim, kulturnim, raznim komunalnim društvima na Trešnjevki i u drugim dijelovima grada, gdje su bila radnička naselja.

Karakteristično je da smo 1939. godine prodrli i kod srednjoškolske omladine, i to u Zagrebu, Sisku, Slavonskom Brodu, Splitu i drugim mjestima. Među srednjoškolskom omladinom radio je prilično širok aktiv sastavljen od studenata — komunista. Oni su bili neka vrsta instruktora za pojedine škole, a u svim školama postojali su skojevski aktivisti. Srednjoškolska skojevska rukovodstva nalazila su i legalne forme rada, kao što su literarne sekcije i kružoci, te su uspijevali da nađu načina da se povezuju i tako s omladinom.

U to vrijeme imali smo i na selu u pojedinim područjima masovno okupljenu seosku omladinu. Najbolje organiziran rad sa seoskom omladinom bio je u okolini Siska. Radom je rukovodio Mika Špiljak. U svim selima omladina je bila pod našim utjecajem, što se odrazilo i za vrijeme rata. Ona je masovno išla u partizane ili ih je pomagala, a veliki broj omladinaca bio je progonjen, deportiran po raznim logorima.

Što se tiče studentske omladine, na Konferenciji su konstatirani uspjesi koji su postignuti u radu sa studentima. Većina stručnih studentskih udruženja na Zagrebačkom sveučilištu bila je u rukama komunista, koji su bili birani u rukovodstva tih udruženja.

ODLUKE KONFERENCIJE

Na Pokrajinskoj konferenciji SKOJ-a za Hrvatsku kao predstavnik CK SKOJ-a bio je prisutan Ivo Lolo Ribar, a kao predstavnik CK KPH Vladimir Bakarić. Bakarić je najviše i kontaktirao s pokrajinskim rukovodstvom SKOJ-a, i u CK KPH bio je zadužen za rad s omladinom, iako su se problemima rada među omladinom bavili i drugi drugovi, a naročito Rade Končar. Oni su bili u kontaktima ne samo s pokrajinskim rukovodstvom SKOJ-a već ponekad sa nama iz Mjesnog komiteta. Na Pokrajinskoj konferenciji donešena je i rezolucija. U osnovi te rezolucije i u diskusiji na Konferenciji

istaknuta je preorijentacija na nove uvjete rada. Naime, krajem 1940. godine, zapravo prosinca 1940, bili su raspušteni URSS-ovi sindikati i mi smo ostali bez masovne baze rada s radničkom omladinom. Izvršen je atak policije na sva masovnija društva u kojima smo radili — kulturno-prosvjetna, sportska i druga, i ona su bila zabranjena. Postavilo se pitanje na koji način održati te okupljene mase radničke omladine i kako proširiti naš utjecaj. Na Konferenciji je postavljen zadatak da se ide na stvaranje nekih masovnih uporišta putem svih onih Oblika koji bi dolazili u obzir. To čak ne moraju da budu ni strogo registrirane organizacije. Tako smo za radničku omladinu stvorili sportske grupe po pojedinim dijelovima grada i organizirali razna natjecanja. Sav taj rad pokretali su naši aktivisti. Korišćena su ona društva koja još nisu bila zabranjena od ondašnjih vlasti, ali smo direktno prešli i na formiranje rukovodstava po rajonima, koja su na nešto drugačiji način rukovodila radom omladine.

Mi srno ranije u sindikatu imali i Mjesni međustrukovni omladinski odbor. Ja sam tome Odboru bio predsjednik. Svi članovi Mjesnog međustrukovnog odbora bili su ujedno i skojevski funkcioneri, zaduženi za rad s radničkom omladinom. Te forme mi više nismo mogli koristiti i zbog toga je na Pokrajinskoj konferenciji postavljeno da se moramo prilagoditi novim uvjetima, da bi se suprotstavili naletu policije, koja je kočila širenje radničkog pokreta i utjecaja Partije, i da nastavimo dalje sa još intenzivnijim djelovanjem nego do tada.

Odluke Pokrajinske konferencije SKOJ-a bazirale su se u političkom dijelu na odlukama Pete zemaljske konferencije KPJ, podvlačile su opasnost fašističkog napada na našu zemlju i opasnost od pete kolone i reakcionarnog režima Cvetković-Maček, koji je igrao ulogu pete kolone i pripremao izdaju i kapitulaciju zemlje.

S razradom odluka Pokrajinske konferencije odmah se počelo. Trebalo je da se organizira Gradska konferencija SKOJ-a u Zagrebu. Međutim, ona nije održana zbog ratnih priprema. Odluke su razrađivane na sastancima osnovnih organizacija SKOJ-a i u svim rukovodstvima.

Iz sjećanja Milutina Baltića, snimljenih 30. rujna 1960. u Makarskoj; Arhiv za radnički pokret — Beograd.

SKOJEVSKA AKTIVNOST VLADIMIRA BAKARIĆA

RAD U OMLADINSKOJ STAMPI

Druga Vladimira Bakarića sjećam se još od 1933—34. godine, od kada počinje njegov aktivniji politički rad. Organizirano je djelovao u SKOJ-u još od 1932. godine. Već tada je ostavljao jak dojam, vršeći sve veći utjecaj i na mene i na mnoge druge studente svojim politički jasnim, razložnim i smirenim istupima i predavanjima na studentskim sastancima.

VJEŠT ILEGALAC

U tim studentskim aktivnostima drug Bakarić dobivao je sve veću rukovodeću ulogu, ali je kao vješt i promišljeni ilegalac uvijek ostajao »u pozadini«. Pokret revolucionarne omladine i studenata ljevičara pojačao se i proširio osobito poslije Četvrte zemaljske konferencije KPJ u prosincu 1934, kada su donesene direktive i za rad s omladinom. Tada je organizirano i novo rukovodstvo SKOJ-a s Borisom Kidričem kao sekretarom CK SKOJ-a, a Vlado Bakarić kooptiran je u rukovodstvo SKOJ-a kao sekretar partijske organizacije studenata na Zagrebačkom sveučilištu. U konkretnom proširivanju skojevske aktivnosti pokazala se potreba i za izdavanjem posebnog omladinskog lista, — kao nastavka, poslije dužeg razdoblja, prvih skojevskih listova »Crvena zastava« (1919—20) i »Omladinska borba« (1923—24). Takav novi veliki legalni organ SKOJ-a postao je uskoro polumjesečnik »Glas omladine« (1935—37), a drug Bakarić imao je u njegovom pokretanju i izdavanju značajnu ulogu.

Imao sam već neko iskustvo u radu na legalnoj partijskoj štampi, kao član uredništava tjednika »Glas Trešnjevke« (1932—33), »Almanaha Periferija 1933« i mjesečnika »Književna kovačnica« (1934). Zato sam pokrenuo inicijativu i izradio pismeni prijedlog s planom rubrika za novi legalni list CK SKOJ-a, koji sam u proljeće 1935. predao tadašnjem članu Pokrajinskog komiteta SKOJ-a Pavlu Dursanoviću, metalskom radniku (poginuo početkom NOB-a u Srbiji).

Poslije nekoliko tjedana Dursanović mi je rekao da je CK SKOJ-a prihvatio moj prijedlog i plan za omladinski list, te da će me posjetiti dva rukovodeća druga, radi organiziranja redakcije i izdavanja »Glasa omladine«, koji je trebalo da izlazi kao polumjesečnik. To ime smo dali već tada listu, poslije razmatranja nekoliko alternativnih naslova. Tako sam se u stanu

moje majke u svibnju 1935. prvo sastao s drugom Kidričem, sekretarom CK SKOJ-a, a zatim i s drugom Bakarićem, kao mojom budućom stalnom političkom vezom sa SKOJ-em i Partijom. U tom smo stanu nekoliko mjeseci održavali redovite dogovore i zajednički pripremali štampanje prvog broja »Glasa omladine«, koji je izašao 15. kolovoza 1935. Tako smo nas trojica formirali prvu redakciju lista, koju sam tek kasnije, poslije odlaska druga Kidriča u inozemstvo i hapšenja druga Bakarića, popunio s nekoliko novih nekompromitiranih drugova.

Bio sam određen za glavnog urednika »Glasa omladine«, drug Kidrič je bio predstavnik CK SKOJ-a, a drug Bakarić direktivni politički urednik do četvrtog broja, kada je krajem studenog ili početkom prosinca 1935. bio uhapšen. Drug Kidrič je odmah poslije izlaska prvog broja lista morao prijeći u potpunu ilegalnost i uskoro napustiti zemlju. Meni je posebno rekao da trebam prekinuti sve svoje ilegalne skojevske veze i aktivnosti, te da se moram na izdavanju omladinskog lista potpuno legalizirati, kao mladi književnik i novinar, ali da me i dalje smatraju organiziranim skojevcem — samo na posebnom zadatku. Partijsku direktivnu vezu imat ću samo s drugom Bakarićem. I tako se moja uska veza i suradnja s drugom Bakarićem odvijala intenzivno čitavu drugu polovicu 1935.

ROMANTIČNO VRIJEME

Drug Bakarić je često dolazio u redakciju »Glasa omladine«, koja je isprva bila u stanu moje majke Klare Simon, u Jurišićevoj ul. 1.A/IV (gdje i danas stanujem na istome katu), dok 1936. godine nisam našao bolje prostorije u Preradovićevoj ulici, jednu sobu nad drvarnicom u dvorištu. Prva redakcija lista bila je u služinskoj sobici stana gdje sam spavao, a administracija (pakiranje, lijepljenje adresa na brojeve, otprema lista itd.) u kuhinji moje majke.

Bilo je to romantično vrijeme naše napredne omladinske štampe, puno teškoća, oskudica i opasnosti, što današnji mladi urednici naših brojnih omladinskih i studentskih listova ne bi mogli sebi uopće zamisliti niti predočiti. Kako sam bio već nekoliko puta hapšen, a agenti policije često su pretresali moj stan, to smo uvijek morali biti oprezni, to jest, kako smo govorili, biti »budni« kod raznih sastanaka. Zato je drug Bakarić na redovite sastanke u redakciju dolazio prvo u dvorište kuće i zviždukom se najavljavao, a ja sam mu tada s prozora služinske sobice-redakcije mahnuo rukom, ako je bio »zrak čist« (kako smo govorili). Onda se tek tada penjao na četvrti kat. Moja je sobica-redakcija bila tako mala da je u nju stao samo kauč i noćni ormarić, — a tri gosta već su predstavljala problem za smještaj. Tako snio nas trojica — Kidrič, Bakarić i ja — pregledavali članke i radili raspored prvog broja lista sjedeći na kauču i držeći rukopise na koljenima.

Za prvi broj »Glasa omladine« imali smo pripremljena dva veća opća uvodnika na prvoj stranici — od druga Kidriča i od mene. List je morao ići na predcenzuru, da ne bi odmah bio zaplijenjen, pa je crvena olovka cenzora potpuno prekrizila Kidričev uvodnik, kao i gotovo pola broja, među ostalim i Kidričev veliki članak (od stranice i pol novinskog formata) o štrajku mladih trbovljanskih rudara te godine. Cenzura je i na taj način već u zametku htjela da uništi prvi ljevičarski omladinski list.

Za prvu stranicu ostao je samo moj, nešto osakaćeni, uvodni tekst, a druge »rupe« popunili smo rezervnim materijalom. To se ponavljalo sa svim brojevima— stalna borba i »nadmudrivanje« sa cenzurom. Drug Bakarić imao je u prvim brojevima lista »rezerviran« prvi stupac na drugoj stranici s temama o aktualnoj omladinskoj problematici. Tako je u prvom broju objavio kraći tekst, čini mi se pod naslovom »Omladina i politika«, koji je, unatoč tom »opasnom« naslovu, bio tako vješto i ezopovski mudro napisan da ga nesmiljena cenzorska olovka, često veoma glupa, nije izbačila iz lista, kao neke druge »oštrije« ili otvorenije Članke. I u drugim brojevima lista objavio je drug Bakarić na »svom stupcu« dva ili tri članka o problemima omladine i položaju, uglavnom ekonomskom, šegrta, đaka i studenata. Sve članke štampali smo bez potpisa, rtek ponekad s izmišljenim inicijalima.

Naravno da se honorari za članke i za rad u redakciji nisu mogli plaćati, a troškove štampanja lista namirivali smo tek djelomice pretplatom i dobrovoljnim prilazima.

Drug Bakarić je u to vrijeme bio dva puta hapšen (1935. i 1936. godine), pa nije više mogao sudjelovati u uređivanju »Glasa omladine«. To je bio velik udarac za list, pogotovo i zato što su u tih godina bila brojna hapšenja, a početkom godine 1936. raspuštena je, nepravilnom odlukom, ilegalna organizacija SKOJ-a. Tako sam ostao bez direktne partijske veze i pomoći, pa sam se morao samostalno snalaziti u uređivanju lista, vodeći dvostruku borbu — i protiv cenzure i protiv nekih frakcijskih grupa koje su nastojale da list preuzmu ili da ga razvodne i likvidiraju kao borbenu omladinsko glasilo.

Očuvanje »Glasa omladine« bilo je veoma važno, jer je poslije nepravilnog raspuštanja SKOJ-a taj list, s brojnim povjerenicima i pretplatnicima širom zemlje, ostao jedina opća forma okupljanja i usmjeravanja revolucionarne omladine u čitavoj zemlji. Drug Bakarić je stalno pratio izlaženje »Glasa omladine«, a poslije povratka iz zatvora pohvalio je upornost, snalažljivost i pravilnu uređivačku politiku lista, za čije je pokretanje i uredničku koncepciju bio veoma zaslužan.

List je uspio da se održi gotovo dvije godine, a direktnu partijsku vezu, kao nasljednik Bakarićev i mandator novoosnovane Omladinske komisije pri CK KPJ, preuzeo je tek početkom 1937. drug Leo Mates, s kojim sam izdao nekoliko brojeva. Kako sam se tada spremio za privatno polaganje mature i odlazak na studij u Pariz, to sam u svibnju 1937. prepustio uređivanje lista novom glavnom uredniku, Vladimiru Vitasoviću, koji je »Glas omladine« uređivao do polovice 1937. godine, kada je list prestao izlaziti iako nije bio zabranjen.

List je imao znatan utjecaj na omladinu jer je prva naklada od 2.500 primjeraka uskoro narasla na 8.000 do 10.000 primjeraka. U toku gotovo dvogodišnjeg izlaženja štampano je 26 brojeva, pa i po dužini izlaženja i količini brojeva, između tada veoma kratkotrajnih legalnih partijskih listova, ima jedno od prvih mjesta.

IZVANREDAN PUBLICIST

Tom početnom uspjehu lista mnogo je pridonio i Vlado Bakarić. On je u istoj funkciji surađivao i u redakciji »Novog studenta«, koji je također

bio pokrenut 1935. List je u prvo vrijeme uređivao Stanko Dvoržak, uz partijsku pomoć studenta Bore Draškovića. Drug Bakarić je i kasnije pomagao redakciji »Novog studenta«, koji je poslije svake zabrane stalno ponovno pokretan, pred rat d pod imenom »Studentski list« do 1941. godine.

Nakon boravka od gotovo godinu dana u Parku, javio sam se početkom rujna 1939. drugu Bakariću po direktivi druga Kidriča (s kojim sam usko surađivao u partijskoj kandidatskoj grupi pariških studenata). Upravo me je drug Bakarić tada odmah uključio u partijsku organizaciju na Zagrebačkom sveučilištu, putem tadašnjih predstavnika Partijskog biroa studenata Moše Albaharija i Milana Preioga. S drugom Bakarićem imao sam i dalje česte kontakte (kao članom partijskog Agitpropa, posebno zaduženom u CK KPH i za omladinu) — u partijskom izdavačkom poduzeću »Hrvatska naklada«, gdje je bio direktor, u redakcijama »Naših novina« i »Izraza«, koje je uređivao. Sjećam se da sam još iz Pariza poslao drugu Bakariću kraći izvještaj (potpuni tekst je poslije rata objavio »Studentski list«) o Prvom međunarodnom kongresu studentske štampe 1939. godine, na kojem sam bio naš delegat, koji je objavio u »Izrazu« te godine, kao i naknadni članak o položaju zagrebačkih studenata.

Za početno razdoblje »Glasa omladine«, najvažnijeg skojevskog lista poslije »Crvene zastave«, kao i »Novog studenta«, najuže je i nezaboravno vezano ime i djelovanje druga Bakarića. To je bio zapravo početak njegove velike publicističke aktivnosti, kao već tada jednog od najuglednijih i najkompetentnijih omladinskih i partijskih rukovodilaca. U toj aktivnosti ispoljio je drug Bakarić i izvanredne publicističke kvalitete, kao i prisan drugarski odnos u radu, tako da njegov smireni lik, oprezna i promišljena razmatranja, te suzdržan, ali i sugestivan utjecaj ostaju u trajnom sjećanju.

Objavljeno povodom smrti druga Bakarića kao intervju — sjećanje u »Borbi« od 18. I 1983.

NIKAD NIJE DIJELIO LEKCIJE...

LIK IVE LOLE RIBARA

O Ivi Loli Ribaru slušao sam mnogo kroz omladinski predratni revolucionarni pokret. Čitajući njegove divne članke u »Mladosti«, ikoji su odražavali stvarne potrebe omladine i neposredno se uklapali u programske i akcione zadatke što ih je Partija postavljala pred mlade, još bolje ga upoznah.

Sekretar CK SKOJ-a doveo je 1939. godine u URSS-ov sindikat u Zagrebu francusku studentsku delegaciju i uzgred razgovarao sa sindikalnim funkcionerima i s nama, omladinskim aktivistima koji srno radili u sindikatu. Tada smo mi upravo završili jednu veliku anketu o položaju radničke omladine — šegrta. Anketa je pružila poraznu sliku o uvjetima života i rada naših naučnika — šegrta, čije je radno vrijeme iznosilo 12, pa i 14 sati dnevno. Doda li se tome i neprekidno šikaniranje majstora-obrtnika, stanje je bilo još poraznije. U itim teškim vremenima pojedini roditelji morali su svake godine davati majstoru po jednu svinju, kao i druge namirnice. Sjećam se vrlo dobro da se neki omladinac iz francuske delegacije iznenadio ovim podacima, jer je Francuska to odavna prerasla.

i

ODLIČAN POZNAVALAC OMLADINSKIH PROBLEMA

Kasnije, Ivo Lolo Ribar se sve više pojavljivao sa člancima u omladinskoj i partijskoj štampi, a i kod nas u Zagrebu. Pisao je pod raznim pseudonimima, najviše pažnje i vremena posvećivao je upravo zagrebačkoj skojevskoj organizaciji. To znam vrlo dobro, jer sam u to vrijeme bio član i Mjesnog i Pokrajinskog komiteta Saveza komunističke omladine Hrvatske.

U nezaboravnom sjećanju zadržat ću susret s drugom Lolom na Petoj zemaljskoj konferenciji Komunističke partije Jugoslavije u listopadu 1940. u Zagrebu (Dubravi). Drugovi Ivo Lolo Ribar, Joža Vlahović, Bude Tomović i ja predstavljali smo Centralni komitet SKOJ-a na toj konferenciji. Nas četvoricu izabrala je Šesta konferencija SKOJ-a kao svoje delegate za ovaj historijski dogovor naše Partije. Ona je imala ogroman značaj za rad i daljnji razvitak KP i radničkog pokreta. Sumirala je svoj uspješan razvoj od 1937. godine i odredila zadatke u uvjetima rastuće fašističke opasnosti.

Ne mogu se danas točno sjetiti svih detalja i pojedinosti sa Pete konferencije. Ah, isjećam se Lolina istupanja i njegova ekspozea, u kome je ukazao na promjene u omladinskom pokretu od 1937. godine do tada. Lolin

referat prihvaćen je s velikim oduševljenjem. Inače, njega je poznao cijeli skup, kao svog starog znanca i odličnog poznavaoa omladinskih problema. I tu je zadobio bezgranično povjerenje i poštovanje svih drugova. Znao je Lolo, kao rijetko tko, prodrijeti u dušu čovjeka. Mogao je čovjeka iz temelja izmijeniti. Nije nikad nastupao s visoka. Nikad nije dijelio lekcije. Osvajao je sve nas svojim izravnim nastupom, uvijek sa znanjem, kako u kojoj prilici.

Za vrijeme pauze na konferenciji, pojedini stariji drugovi, veterani naše Partije, obraćali su se i nama, delegatima iz CK SKOJ-a i zanimali se o našem radu i omladinskim prilikama u pojedinim pokrajinama. I Lolo je živo sudjelovao u tim diskusijama i pomagao nam u objašnjavanju nekih problema, ističući upravo primjere naših najboljih omladinskih organizacija, osobito zagrebačke skojevske organizacije.

Iako dosta mlad, ja sam u toj situaciji stekao potpuno samopouzdanje. Impresioniralo me to s kolikom su pažnjom naši rukovodioci prilazili omladinskom radu, i s kakvim su povjerenjem gledali na nas — skojevce.

PRIZNANJE DRUGA LOLE ZAGREBAČKOJ SKOJEVSKOJ ORGANIZACIJI

Najjača mjesna organizacija u to vrijeme u zemlji bila je zagrebačka organizacija SKOJ-a, a pokrajinska u Hrvatskoj. To je i ocjena druga Lole Ribara. O tome svjedoče i brojna priznanja, osobito na Šestoj konferenciji SKOJ-a. U svakom slučaju, naše organizacije bile su zdrave i monolitne. Tada smo znah često reći: da nam je barem još jedna godina rada, mi bismo ovladali svim područjima i do kraja paralizirali planove buržoazije i njenih trabanata. Uprkos tome, postavljeni zadaci u novim revolucionarnim uvjetima u potpunosti su izvršeni.

U centru tih, danas tako dalekih zbivanja, u tumačenju linije naše Partije i pronalaženju najadekvatnijih oblika i akcija omladine i SKOJ-a, centralnu ulogu imao je Ivo Lolo Ribar. On je najneposrednije ulazio u sve naše probleme, znao ih je u svakom momentu povezati s našim težnjama i zahtjevima, s aktuelnim zadacima radničkog pokreta, a to je mogao učiniti samo on. Njegovo djelo učinilo ga je već tada stvarnim i najvećim tribunom naše mlade generacije.

Također sam u trajnoj uspomeni zadržao susret sa sekretarom CK SKOJ-a u siječnju 1941. u Zagrebu, na Pokrajinskoj konferenciji SKOJ-a za Hrvatsku. Lola je pozdravio naš skup u ime Centralnog komiteta i govorio upravo o onim zadacima što su zacrtani na Šestoj zemaljskoj konferenciji SKOJ-a, pa i na Petoj konferenciji KPJ. Neobičan interes pokazao je tada za naš rad u Zagrebu. Raspitivao se istovremeno i za pojedine mlade drugove, uglavnom skojevce, kako se razvijaju, kada će biti predloženi u članstvo Partije itd. U toku razgovora kritizirao nas je za izvjesno sektaštvo. »Vi morate u redove KPJ primati veći broj provjerenih skojevsikih aktivista. Tu ne smije biti nikakvih odstupanja.« Lolina kritika je bila u osnovi pravilna. Jer, svi naši aktivisti prošli su kroz stotine okršaja, demonstracija, a jedan dio i kroz zatvore, gdje su se hrabro držali. Njihovo predlaganje za primanje u član-

stvo Partije nije se vršilo na vrijeme i planski, jer se smatralo da u redove KP treba ući samo onaj najuži broj najaktivnijih boraca. Mi smo bili svjesni da je to nepravilno, a glavni krivac je — naše neiskustvo.

Od tada smo mi smjelije prilazili podizanju novih kadrova, odabirajući mladiće i djevojke ne samo u rukovodstvo SKOJ-a nego i u članstvo Partije. A oni su već na početku ustanka, kao mladi komunisti, primili na sebe najteže zadatke.

IVO LOLO RIBAR U ZAGREBU

SVESTRANA AKTIVNOST OMLADINSKOG TRIBUNA

Proslavljeni omladinski tribun, najveća legenda jugoslavenske mladosti, dugogodišnji politički sekretar CK SKOJ-a Ivo Lolo Ribar rodio se u Zagrebu 1916. godine.

Prve godine djetinjstva protiču u Zagrebu, u vrijeme prvog svjetskog rata. Njegov je otac dr Ivan Ribar na fronti, kao austrougarski oficir. Intelektualac iz učiteljske porodice, već angažiran u političkom životu, zastupnik u Saboru Hrvatske i delegat u zajedničkom hrvatsko-ugarskom parlamentu u Pešti, pobornik ujedinjenja Srba i Hrvata i svih naših naroda, bratstva i sloge, borac protiv frankovaca, građanski napredno orijentiran čovjek — u javnom životu sudjeluje i pisanom riječju.

Zagreb je prijestolnica hrvatskog naroda koji nije uspio ostvariti svoje političko ujedinjenje, a u novoj zajedničkoj državi također nije uspio ostvariti svoje nacionalne slobode.

Istodobno, Zagreb je grad sa stotinjak hiljada ljudi, u sivilu rata, bez jače razvijene radničke klase, s vrlo razvijenom nacionalnom buržoazijom, uz prisutnost na sceni još i sloja domaćih i stranih kapitalista, sa svega 400 studenata 1919. godine.

ZAGREBAČKO DJETINJSTVO

Vrijeme djetinjstva Ive Lole Ribara vrijeme je i djetinjstva našeg radničkog i komunističkog pokreta. A Lolo se formira u revolucionarnu ličnost u onim godinama kada naš komunistički pokret već stupa u zreliju fazu, kada je on s približavanjem drugog svjetskog rata sposoban da priprema revolucionarni obračun i da razrađuje realan, u isto vrijeme i duboko revolucionaran, program socijalnog i nacionalnog oslobođenja.

Mladi Ribar, kome je majka Tonica (Antonija) nakon završetka prvog svjetakog rata, kad su živjeli u Đakovu, dala nadimak Lolo (a ne Lola), kao mladić u to doba postaje zapaženi akter jugoslavenskog komunističkog pokreta.

Njegov životni put od prvih godina djetinjstva u ratnom Zagrebu, pa preko školovanja u osnovnoj i srednjoj školi i na Univerzitetu u Beogradu, obilježen je tom sveukupnom stvarnošću Kraljevine Jugoslavije, kao nerazvijene kapitalističke zemlje, s ostacima feudalizma i s niskom stopom akumulacije kapitala, a time i neriješenim seljačkim pitanjem.

Porodica Ribarevih bila je napredna demokratska porodica, nastanjena u prijestolnici, >s pristojnim standardom života i s uvjetima da svoju djecu odgaja na tada dostupnoj građanskoj razini. Ldlo Ribar mogao je postati i perspektivni režimlja, ali on je postao borbeni opoziaionar i vatreni revolucionar. Na njegov životni put svakako je najviše utjecalo i političko opredjeljenje njegova oca dra Ivana Ribara.

Lolo Ribar je bio komunista koji je, zahvaljujući formatu i zrelosti svoje mlade ličnosti, prirodno izbio i na čelo naprednog studentskog pokreta Beogradskog univerziteta, a ubrzo i omladinskog komunističkog pokreta cijele naše zemlje.

I tako je mladi Ribar, u godinama pripremanja revolucije i u teškim uvjetima ilegalnog rada, ponio dalje zastavu revolucionarne borbe što su je prije njega nosila sedmorica legendarnih sekretara SKOJ-a — Zlatko Šnajder, Pajo Marganović, Mijo Oreški, Janko Mišić, Pero Popović-Aga, Josip Debeljak i Josip Kolumbo.

Njihovo herojsko držanje i pogibija u borbi s klasnim neprijateljem za vrijeme šestojanuarske diktature nadahnjivali su i Lolu i stotine hiljada mladih komunista i patriota naše zemlje.

Kada Tito dolazi na čelo KPJ 1937. godine i kada iz nje stvara istinsku marksističko-lenjinističku revolucionarnu proletersku partiju, u stanu muzičara i kompozitora Pavia Markovca u Zagrebu sastaje se s 21-godišnjim Ribarom, koji je među studentima Beogradskog univerziteta uživao veoma velik ugled.

Tito je nevjerovatno impresionirao studenta treće godine Pravnog fakulteta Beogradskog univerziteta. O tom prvom susretu s Josipom Brozom, Ribar je po povratku u Beograd pričao najbliskijim drugovima:

»Biti s tim divnim čovjekom svega nekoliko časova, znači osjetiti u sebi izvanredni priliv snage. Ja takvu karakternost crta, blagost očiju i u isto vrijeme brigu i razumijevanje za ljude i njihove probleme još nisam susreo.«

TITOV IZABRANIK

Generalni sekretar KPJ tada je povjerio Loli vođenje Omladinske komisije pri CK KPJ, povjerio mu je konkretnu aktivnost na obnavljanju, snaženju i širenju SKOJ-a. I u tom smislu Lolo Ribar je Titov učenik. On odlazi u svijet da objašnjava program mlade antifašističke i komunističke generacije u Jugoslaviji, te da kao predstavnik te generacije i njezinog organiziranog naprednog pokreta pridonosi stvaranju i jačanju antifašističkih snaga među omladinom svijeta.

Od proljeća 1937. godine mladi Ribar sve češće putuje iz Beograda u Zagreb, gdje su se održavale sjednice Centralne izvršne omladinske komisije (CIOK), odnosno CK SKOJ-a, što su ga sačinjavali Lolo, Leo Mates i Boris Krajger. Lolo će od te godine pa do sredine maja 1941. godine sve češće dolaziti u svoj rodni grad, da bi prisustvovao i svim sjednicama najužeg partijskog rukovodstva, novog rukovodstva Partije, što ga je u zemlji stvorio Josip Broz Tito.

dlanovi CIOK, kasnije CK SKOJ-a najviše su se angažirali na obnovi Saveza komunističke omladine Jugoslavije, dakle na realizaciji zadataka što ih je pred SKOJ postavio generalni sekretar CK KPJ drug Tito, odnosno na

stvaranju masovne organizacije mladih i okupljanju najširih slojeva radničke, seljačke, srednjoškolske i studentske omladine.

Naravno, taj zadatak nije bio ni jednostavan, ni lak, ali su ga članovi Komisije, uz svesrdnu pomoć Tita i Partije, obavili više nego uspješno. Ti daleki dani ostali su u trajnom pamćenju Leu Matesu:

»Mladi Ribar je znao u radine odnose unijeti i toplinu drugarstva i širinu humanizma, a to mu je stvorilo kod sve većeg broja omladinaca koji su ga upoznali poštovanje i veliku ljubav. Bez ikakve namjere da potcjenjujem zasluge drugih omladinskih rukovodilaca i aktivista, uvjeren sam da je onaj pečat što ga je lično Lolo dao u ostvarivanju partijske linije, odnosima unutar rukovodećih organa omladinske organizacije, u izuzetno velikoj mjeri utjecao na njezino uspješno provođenje. Obnova SKOJ-a, kao masovne organizacije, u tadašnjim prilikama bila je moguća samo pod uvjetom da rukovodeći aktiv prevlada uska shvaćanja iz prošlosti, a za to je, pored pravilne linije, bilo potrebno da njezin glavni tumač bude čovjek koji će biti u stanju da i kao ličnost izvrši snažan utjecaj na svoje suradnike.«

DINAMIČNA LIČNOST

Dinamični Lolo nikada se nije razmetao golemim znanjem, nikada nije dijelio lekcije. Nije se zadovoljavao ni time da druge ulpučuje u omladinsku bazu, nego je pri tom lično prednjačio. Osobno je odlazio u škole, tvornice, gradove i među seosku omladinu pokrećući mladiće i djevojke na akciju. Bio je čovjek akcije. Golijat Akcije.

»Nema tog konkretnog revolucionarnog iskustva bilo koje omladinske organizacije, koje ne bi bilo dragocjeno za daljnje izgrađivanje opće linije cijele organizacije«, — govorio je Lolo.

I ne samo to. Lolo je često putovao u Zagreb i po drugim poslovima. Naposljetku, to proizlazi i iz sačuvanih zapisnika sa sjednica Politbiroa CK KPJ, odnosno sekretarijata Politbiroa što su se od 1938—1941. godine održavale u Zagrebu, a čiji je zapisničar bio Lolo. Dakle, riječ je o zapisnicima sa tih sjednica, kao i sjednica iz NOR, što je Josip Broz Tito čuvao u svojoj ličnoj arhivi na Brionima, a odnedavno se nalaze u Arhivu CK SKJ. Iz tih dokumenata vidljivo je da je Lolo Ribar bio ne samo član novog CK KPJ već i član Politbiroa CK KPJ, odnosno sekretarijata Politbiroa CK KPJ. To našoj Partiji može samo služiti na čast, jer je u svom najužem vrhu imala jednu takvu mladu ličnost, na čije se rukovodilačke sposobnosti i doraslost velikim revolucionarnim procesima, što su bili u toku, Josip Broz mogao uvijek osloniti.

»Kad god bi stigao u Zagreb, Lolo bi se uvijek javio meni«, priča Bosiljka Krajačić-Beba. A dolazio je na sjednice Politbiroa. Članovi Politbiroa CK KPJ mogli su samo preko mene i druga Branka Maleševića doći do Tita, pošto smo se nas dvoje brinuli za prostorije i ostalo. Po svom položaju u CK SKOJ-a Lolo Ribar je bio član najužeg rukovodstva naše Partije. U to sam najbolje upućena, jer sam najprisnije i najbliskije surađivala s Titom. Tako je to potrajalo sve do sredine maja 1941. godine, kada se drug Tito preselio iz Zagreba u Beograd.«

Potkraj 1940. godine Ivo Lolo Ribar najaktivnije je sudjelovao u radu dvaju značajnih skupova u povijesti SKOJ-a i KPJ — šestoj zemaljskoj kon-

ferenciji Saveza komunističke omladine Jugoslavije, na kojoj je ponovo izabran za političkog sekretara CK SKOJ-a, a potom i na Petoj zemaljskoj konferenciji Komunističke partije Jugoslavije, na kojoj je podnio zapažen referat na temu »KPJ i pitanje rada među omladinom«.

ILEGALNI RUKOVODILAC U ZAGREBU

Od svibnja pa do kraja 1941. godine mladi Ribar nije navraćao u Zagreb jer je bio angažiran na pripremanju i dizanju ustanka. Po odluci Politbiroa Ribar će u društvu Josipa Kopiniča početkom 1942. godine krenuti u svoj rodni grad na specijalni zadatak, što mu ga je povjerio drug Tito, a uskoro će mu se pridružiti i Edvard Kardelj. Njih dvojica sačinjavali su Organizaciono-politički sekretarijat CK KPJ za neoslobođene krajeve u okupiranom Zagrebu.

Blizu puna tri mjeseca Ribar i Kardelj proveli su u Zagrebu radeći na uspostavljanju čvrstih i pouzdanih veza s vojnim i partijskim rukovodstvima u svim našim republikama u skladu s uputama dobivenim od druga Tita. Njih dvojica prenosili su stavove Politbiroa CK KPJ i Vrhovnog štaba NOV i POJ, a poduzimali su i druge mjere, samostalno, radi što ravnomjernijeg i uspješnijeg odvijanja NOB u svim dijelovima zemlje. Jasno, obojica su iscrpno informirali druga Tita i vojno i partijsko rukovodstvo revolucije o svemu što se zbivalo u Hrvatskoj, Sloveniji, Srbiji, Vojvodini, Dalmaciji itd.

Loli je u početku najviše pri ruci bio poznati zagrebački advokat dr Vladimir Velebit, koji o tome kaže:

»Jednog jutra početkom januara 1942. dovela mi je sekretarica (Vjera Auer) dva neuobičajena klijenta u moju advokatsku kancelariju, što se nalazila u najstrožem centru grada — današnjoj Marinkovićevoj ulici u Zagrebu. Odjeveni u crne, kožnate »užičke« kapute, umorni od napornog puta i noćne vožnje, ali nasmijani i raspoloženi, ušli su Lolo i Kopinič. To je bio moj drugi susret s Ribarom, koga sam upoznao godinu-dvije ranije kad sam jednom prilikom kao Titov kurir došao u Beograd i proveo jedan sat s njim u njegovoj kući u Francuskoj ulici broj 32.

Odmah sam ga prepoznao, premda nisam očekivao njegov dolazak u Zagreb. Lolo je bio jedan od onih ljudi koji posjeduju vrlo izrazite lične kvalitete i koje teško ili nikako ne možete zaboraviti. Njegovo nasmijano, prijateljski podrugljivo oko, njegov poseban način smijeha i prijatna topla boja glasa, bili su toliko osebniji, lični i jedinstveni da sam se često pitao kako se može održati u ilegalnosti, u našim relativno malim gradovima, toliko karakteristična ličnost, koju su hiljade poznavale s javnih skupova, manifestacija i akcija i za kojim su neumorno tragale fašističke policije svih jezika i uniformi, što su se zatekle u onom žalosnom periodu na teritoriju naše zemlje.«

Ukratko, dr Velebit bio mu je na raspolaganju puna tri mjeseca, kako u osiguranju sigurnog prenočišta, tako i odgovarajućih isprava za kretanje po gradu.

Kada je obavio povjerene mu zadatke. Lolo je krajem ožujka 1942. u pratnji dra Velebita napustio grad podno Sljemena i otputovao preko Sarajeva

u Foču, gdje se tada nalazio Vrhovni štab d drug Tito. Edvard Kardelj je u društvu Ivana Mačeka nešto prije otišao u Sloveniju.

PONOVNO U ZAGREBU I OPET U PARTIZANE

Uskoro, točnije prvih dana srpnja 1942, Ivo Lolo Ribar ponovo će, dakako po nalogu druga Tita, na što je bio i te kako ponosan jer upravo njega šalje, opet otići u »civilizaciju« (Zagreb) radi obavljanja novih poslova, gdje će boraviti sve do 10. rujna 1942.

Novi zadatak mladi Ribar će besprijekorno obaviti uz pomoć zagrebačke partijske organizacije i prekaljenog komunista i revolucionara Ivana Krajačića-Steve. Krajačić je imao veoma razgranate veze i velik broj aktivista KPJ što su radili na osiguravanju stanova i dokumenata za nesmetano kretanje po gradu.

Španjolski borac Krajačić, odnosno Brko, kalko su ga drugovi zvali, osiguravao je Loli i drugim aktivistima NOB legitimacije i druge dokumente kakvima su se inače koristili agenti Ustaške nadzorne službe (UNS), Gestapoa i pripadnici neprijateljskih vojnih formacija.

Titov lični izaslanik u okupiranom Zagrebu Ivo Lolo Ribar i Ivan Krajačić-Stevo radili su zajedno s ostalim drugovima i drugaricama na ispunjavanju mnogih zadataka od velikog značenja za narodnooslobodilačku borbu, pogotovo na stvaranju vojnih komiteta i partijskih ćelija u gotovo svim formacijama Paveličeve vojske i najrazličitijim ustanovama tzv. »Nezavisne Države Hrvatske«. Drug Krajačić kaže:

»Nas dvojica u svakodnevnom poslu nismo izbjegavali izlazak i na javna mjesta. Zalazili smo u najpoznatije ustaške lokale kao i u one u njihovoj neposrednoj blizini. Uspijevali smo se prilagoditi situaciji, sredini i ponašanju prema publici, što je za ono vrijeme bilo i te kako važno. Pojedine lokale koristili smo i za razgovor s drugim našim znancima i prijateljima (nastojeći uvijek da ne obraćamo pažnju na sebe), kao i za nabavku namirnica do kojih se tada teško dolazilo. Lolo ne bi ništa napravio a da se prethodno ne bi sa mnom dogovorio. No, ponekad smo se znali i prepirati oko toga tko će izvršiti neki teži i opasniji zadatak. Ja sam nastojao da ga obavim ja, a Lolo je htio da to prepustim njemu.«

Jedan od zadataka, što ih je Tito povjerio Loli glasio je: iz Beograda moraš prebaciti na oslobođeni partizanski teritorij svog oca dra Ivana Ribara. Na tome je Tito inzistirao jer je još u Užicama odlučio da dru Ribaru povjeri značajnu funkciju. Prebacivanje dra Ribara iz Beograda organizirao je dr Blagoje Nešković, sekretar Pokrajinskog komiteta KPJ za Srbiju, a smještaj u Zagrebu i prebacivanje iz Zagreba lično Ivan Krajačić-Stevo. (Po oca je u Beograd, odnosno u Zemun, išao Lolo).

Desetog rujna Ivo Lolo Ribar zauvijek se oprostio od svog radnog grada: dr Ivan Ribar, on i Ivan Krajačić-Stevo, s poluteretnim kamionom prekrivenim ceradom, u pratnji domobranskih oficira, inače simpatizera NOP-a, napustili su Zagreb i preko Žumberka prebacili se do Glavnog štaba NOV i PO Hrvatske, a odatle u Mliništa do druga Tita.

Dvadeset i sedmog studenoga 1943. Lo'line crne oči zaklopile su se na Glamočkom polju kada ga je pogodila bomba bačena iz njemačkog aviona. Tada je imao svega 27 godina, 7 mjeseci i 4 dana.

JEDNA OD NAJZNAČAJNIJIH FIGURA — JOŽA VLAHOVIĆ

JOŽIN RAD BIO JE VISOKO CIJENJEN I U CK KPH

Dr. Vladimir Bakarić, koji je u godinama pred rat bio u CK KPH zadužen za sektor omladine, kaže o Joži:

»Joža Vlahović je u revolucionarnom radu bio đak Rade Končara. Izgradio se u dobroj radničkoj partijskoj organizaciji 'Siemensa' u Zagrebu. Odlikovao se naročitom aktivnošću u radu.

Kao sekretar Pokrajinskog komiteta SKOJ-a za Hrvatsku davao je vodeći ton i uticaj u radu Komiteta. I u CK SKOJ-a bio je jedna od vodećih ličnosti.

Treba istaći, kada je riječ o Joži Vlahoviću, da je on u obnovi SKOJ-a odigrao jednu od najkrupnijih uloga u smislu samostalnog djelovanja organizacije.

Bio je požrtvovan, neustrašiv. Imao je jasan politički pogled. Znao se kretati u masama. Bio je član CK KPH.

Joža je jedna od najznačajnijih figura u Hrvatskoj pred rat. Njegovim primjerom pošle su čitave generacije mladih.«

(Ulomak razgovora autora s drugom Vladimirom Bakarićem 4. VI 1969. u zgradi CK SKJ u Beogradu.)

Iz neobjavljenog rada Bube Jančić-Zec o narodnom heroju Joži Vlahoviću.

PISMO O POGIBIJI JOŽE VLAHOVIĆA

»NJEVOV ŽIVOT I NJEGOVA JUNAČKA SMRT TREBA DA BUDU
PUTOKAZ I SVETAO PRIMER...«

Saopštavajući u ime CK SKOJ-a vest o Jožinoj pogibiji Lolo Ribar se u svom pismu Pokrajinskom komitetu SKOJ-a Bosne i Hercegovine osvrće na Jožin lik sledećim rečima:

»PK^u SKOJ-a za B.-H. (drugovima Rati i Juried) 15. II. 1942.

Centralni komitet SKOJ-a javlja da je njegov član, drug Joža Vlahović, metalski radnik iz Zagreba, herojski pao u borbi za slobodu protiv fašističkih okupatora i zločinačkog ustaškog režima. Drug Vlahović držao se do poslednjeg časa svog života herojski pred ustaškim krvnicima, koji su ga streljali u Zagrebu krajem novembra 1941. godine.¹ Njegov život kao i njegova junačka smrt itreba da budu putokaz i svetao primer svim mladim komunistima i svim mladim patriotima Jugoslavije. Slava drugu Vlahoviću!«

Iz pisma Lole Ribara Pokrajinskom komitetu SKOJ-a BiH, potpisanom Lolinim ilegalnim imenom D. Perić. (Iz Arhiva za radnički pokret u Beogradu.)

¹ Joža Vlahović je zapravo strijeljan u septembru 1941. Drug Ribar je bio zbog ratnih prilika krivo obaviješten.

IZUZETNA LIČNOST JOŽE VLAHOVIĆA

PRIMJER OMLADINSKOG RUKOVODIOCA

Joža Vlahović, sekretar Pokrajinskog komiteta SKOJ-a za Hrvatsku i član Centralnog komiteta SKOJ-a, predstavlja izuzetnu figuru u radničkom i omladinskom pokretu Hrvatske.

Još kao mladi radnik uključio se u sindikalni pokret i skojevsku organizaciju. Mislim da je zbog svoje revolucionarne djelatnosti 1935. godine bio hapšen. Dakle, veoma rano je shvatio i osjetio policijski teror bivše monarhističke Jugoslavije. Njegova politička aktivnost u sindikatu i među radničkom omladinom nikad ne prestaje.

POZNANSTVO S JOŽOM

Kad sam 1938. godine došao u sindikat, upoznao sam se s Jožom Vlahovićem kod metalaca. Odmah me je, s još nekim drugovima, uključio u omladinsku sekciju i prvi kurs »Političke ekonomije« koji sam pohađao u sindikatu. Shvatio sam da su on, Dušan Marnula i Antun Cvetković sačinjavali rukovodstvo koje je organiziralo i usmjeravalo cjelokupni rad s radničkom omladinom u sindikatu.

Uskoro su formirali legalno rukovodstvo radničke omladine, pripremili i otpočeli s jednim kursom idejne i političke teorijske naobrazbe i na njemu održavali predavanja iz određenih tema. U diskusijama sam shvatio da oni ne rade samo na omladinskim pitanjima s radničkom, nego i sa srednjoškolskom i studentskom omladinom. Zapazio sam da su u stalnom kontaktu sa starijim drugovima iz sindikata i da se povremeno s njima dogovaraju o akcijama koje trebaju poduzimati.

Vidio sam da je dio tih drugova u rukovodstvu sindikata. Zamijetio sam i Radu Končara. Najzad sam shvatio da su to, u stvari, partijski rukovodioci s kojima su oni usklađivali svoju djelatnost.

Joža Vlahović, kao radnik-tokar, odlikovao se kao vrstan poznavalac svog posla. Zahvaljujući svojoj izvanrednoj sposobnosti nije mu predstavljalo poteškoću naći zaposlenje u predratnom periodu. Kao radnik bio je omiljen među ljudima. Bio je tih, šutljiv. U prvi mah ostavljao je dojam povučena čovjeka. Imponirao je odmjerenošću u svojim stavovima. Prema drugovima bio je vrlo nježan i pažljiv. Svojski se zalagao da uz što veću toplinu i drugarski odnos, koji nisu nimalo povređivali čovjeka, uvjerava ljude i pove-

zuje se s njima. Kad je objašnjavao krupna politička pitanja znao nam ih je, svojim radničkim jezikom i načinom, blisko prenositi. Ako je situacija zahtijevala da se provesele s drugovima, onda se taj mirni i staloženi Joža preobražavao u čovjeka vesele naravi, stvarajući raspoloženje i prijatnu atmosferu u društvu. Naime, dobro je svirao gitaru i mandolinu, a još bolje je pjevao. Zatim, bio je dobar šahist i vrlo mnogo je čitao.

RUKOVODILAC SKOJ-a U ZAGREBU

Pripadao je u red onih radnika koji su počeli dublje zalaziti u poznavanje opće literature, a posebno političke i marksističke. Ne samo da se u relativno kratkom vremenskom razdoblju uzdigao u ideološkom pogledu, nego je i duboko zakoračio u proučavanje društvenih i političkih odnosa, poznao je političke procese koji su se odvijali. Ta činjenica omogućavala mu je da učestvuje u kreiranju politike i davanju kompletnih ocjena. Razumljivo je da je zbog svega toga među nama uživao nepodijeljeni autoritet.

Kasnije smo doznali da je u skojevskom rukovodstvu. Nama, nekolicini drugova, uskoro je saopćeno da predstavljamo s'kojevsko rukovodstvo radničke omladine. Mislim da je on u to vrijeme rukovodio Gradskim komitetom SKOJ-a. Tada se formiralo i rukovodstvo SKOJ-a za Hrvatsku.

Poslije izvjesnog vremena, kada je od nas formirano gradsko rukovodstvo, Joža je već bio sekretar PK SKOJ-a. U tom svojstvu često je s nama bio u kontaktu i dolazio je na sastanke Mjesnog komiteta SKOJ-a.

Budući da smo se lično s njim znali, kao radnici i drugovi iz sindikata i masovnih organizacija, u kontaktima s nama uvijek je bio više onaj neposredni naš radnik i drug, nego rukovodilac PK SKOJ-a. Ali, uvijek smo ga cijenili, pa smo s njim slobodno i normalno diskutirali. Moram naglasiti da su i on i ostali drugovi koji su s nama radili njegovali metodu razmatranja problema, političkih i drugih, štoviše, tražili su od nas da i mi iznosimo svoje mišljenje, ocjene i da istupamo pred drugovima. Naime, nastojali su nas formirati u ličnosti koje će moći samostalno ulaziti u pokret i u njemu aktivno učestvovati kao organizatori. Sjećam se da su se među nama odvijale diskusije o pojedinim pitanjima, što je sasvim normalno, ne da bismo se sporili, nego da bismo iznosili svoje mišljenje. Razumljivo je da u međusobnim odnosima to nikada nije predstavljalo problem ni za nas ni za njega.

Od mojih drugova i mene bio je stariji 4—5 godina. Pripremao nas je za razne istupe među omladinom. Poslije prvih kurseva, u kojima smo sudjelovali, uporno je tražio da istupamo pred omladinom. Još mi je u živom sjećanju moje prvo istupanje. Dobio sam jednu temu sindikalno-političkog karaktera. Zadužio me je da u sindikatu, jedne nedjelje poslije podne, pred šegrtima iznesem političku, sindikalnu i tarifnu situaciju.

PODRŠKA I OHRABRENJE

Potpuno je razumljivo da je ta obaveza ostavila na mene dubok dojam. Uplašio sam se, ali me je Joža hrabrio. Sa mnom je došao na taj moj prvi jav-

ni istup. Kad sam završio s izlaganjem, pod dojmom odgovornosti i neiskustva, gotovo sam i zaboravio što sam govorio. U tom napetom psihičkom stanju Joža me je potapšao po ramenu i rekao: »Sve «je bilo dobro!« Osjetio sam olakšanje, kao da se težak teret svalio s mene.

S njegove strane nije to bilo samo obično hrabrenje. On je s ostalim drugovima aktivno sudjelovao na našem uzdizanju i uključivanju u polkret. Sa mnogo pažnje i takta nastojao je da svaki od nas (bili smo tada mladi, imali smo oko osamnaest godina, a neki su bili i mladi) nađe sebe, da spoznamo pojedina pitanja, da dodemo do vlastitih uvjerenja i da steknemo političku hrabrost da možemo istupati pred drugima, a ne samo u užoj grupi na sastancima. Ta njegova osobina i način bili su veoma korisni u izgrađivanju naših ličnosti. Tako odgojeni, i mi smo usvojili njegove metode i potpuno isto postupali s našim drugovima.

Kad se govori o Joži Vlahoviću ne mogu se preskočiti detalji koji «su karakteristični za njegovu ličnost. Naime, on spada u onu generaciju klasno svjesnih sindikalno organiziranih radnika, koji nisu bili samo članovi sindikata i obični sindikalni aktivisti (a uglavnom su aktivisti bili članovi Partije) nego čovjek koji je na isva ta sindikalna pitanja duboko gledao u sklopu opće političke borbe koju je vodila radnička klasa i Partija. On je znao izraziti smisao političke borbe radničke klase i njene organizacije. Posebno kada je riječ o omladini, među kojom je najviše radio, sve njegove osobine dolazile su do punog izražaja.

BLISKI SURADNIK RADE KONČARA

Citavo vrijeme bio je bliski suradnik Rade Končara. Veoma često kon-taktirao je s drugom Vladom Bakarićem, koji je u to vrijeme u Centralnom komitetu KPH bio zadužen za omladinska pitanja. Mislim, da je Joža po svojim sposobnostima daleko nadmašivao neke starije sindikalne aktiviste. Među nama mladima i starijim spadao je u onu grupu drugova po političkim gledanjima, a i po moralnim kvalitetama, koje je u radničkom pokretu i našoj Partiji najdosljednije odražavao Rade Končar. Zajedno s Končarom radio je u bivšem »Siemensu«. Kad je policija došla hapsiti Končara, Joža je organizirao radnike da je spriječe u njenoj namjeri, pa je zahvaljujući toj činjenici Rade ostao na slobodi. Dakle, zajedno su radili u tvornici i u radničkom pokretu, a po političkim dimenzijama, stremljenjima i određenim osobinama bili su veoma slični. Za našu Partiju se u to vrijeme može reći da se u radničkom pokretu i među članovima Partije formiralo, u pogledu političke oštine i akcione sposobnosti, nešto što se već moglo nazvati Kančarovom metodom.

I Joža Vlahović jedan je od takvih drugova.